

HÁSKÓLI ÍSLANDS

Hugvísindasvið

Óvígð sambúð í guðfræðilegu ljósi

Guðfræðileg arfleifð og umhverfi óvígðrar sambúðar samtímans

**Lokaverkefni í guðfræði
Elín Salóme Guðmundsdóttir
Maí 2012**

**Háskóli Íslands
Hugvísindasvið
Guðfræði**

Óvígð sambúð í guðfræðilegu ljósi

Guðfræðileg arfleifð og umhverfi óvígðrar sambúðar samtímans

Lokaverkefni í guðfræði (GFR2A2L vor 2012)

**Elín Salóme Guðmundsdóttir
Kt: 031251-2309**

Leiðbeinandi: Dr. Sólveig Anna Bóasdóttir

Maí 2012

Titill

- Óvígð sambúð í guðfræðilegu ljósi. Guðfræðileg arfleifð og umhverfi óvígðrar sambúðar samtímans

Höfundur

- Elín Salóme Guðmundsdóttir

Leiðbeinandi

- Sólveig Anna Bóasdóttir

Efnisorð

- Guðfræði
- Siðfræði
- Óvígð sambúð
- Hjónabandið
- Heitbinding
- Trúlofun

Ágrip

Í þessari ritgerð er kristin siðfræði óvígðrar sambúðar rannsökuð. Það hefur sýnt sig að víða hefur kristin kirkja átt erfitt með að fylgja þeirri þróun sem orðið hefur í hjúskapar og sambúðarmálum fólks. Spurningarnar sem leitað er svara við snúast um hver sé félags- og lögfræðileg staða óvígðrar sambúðar um þessar mundir, hver sé okkar kristna arfleifð í þessum efnum og hvað guðfræðin hafi fram að færa um óvígða sambúð. Er því velt upp hvort óvígð sambúð sé guðfræðilega réttlætánleg og sé svo hvað kirkjan geti þá gert til að hlúa að og styrkja fólk í óvígðri sambúð og börn þeirra. Til að svara þessum spurningum er leitað til félagsfræðinnar og lögfræðinnar auk guðfræðinnar. Félagsfræðilegar heimildir eru erlendar en lögfræðilegar heimildir eru fengnar úr íslensku lagaumhverfi.

Í guðfræðilegum hluta ritgerðarinnar er rannsakað hvað guðfræðilegir siðfræðingar hafa að segja um óvígða sambúð. Efni þess hluta er sótt til bæði íslenskra og erlendra heimilda. Íslensku heimildirnar koma frá dr. Birni Björnssyni en hann skrifaði doktorsritgerð um íslensku trúlofunarfjölskylduna í ljósi kenningar Lúthers um ríkin tvö. Hann komst að þeirri niðurstöðu að trúlofunarfjölskyldan væri veraldlegt fyrirbæri og kirkjan hefði ekki lösögu yfir henni. Hins vegar léti Guð sig varða allt sem viðkæmi mannum til að velferð hans væri sem mest. Erlendar heimildir guðfræðinnar eru sóttar til Adrians Thatchers en hann vill víkka út viðmið hjónabandsins og hjónabandsskilning kirkjunnar og gera heitbindingu fyrir brúðkaupið að inngangi inn í hjónabandið og þannig hluta af því.

Uppbygging ritgerðarinnar er í sex köflum. Í fyrsta kaflanum er fjallað um þá aukningu sem orðið hefur á óvígðum sambúðum á kostnað hjónabandsins í kristnum löndum og hvort óvígð sambúð ógni almennt hjónabandinu og því öryggi og festu sem það veiti. Í öðrum kaflanum er fjallað um íslenska löggjöf um óvígða sambúð. Þriðji kaflinn fjallar um sögu heitbindingar, festa og trúlofunar fyrir hjónaband. Fjórdi og fimmti kafli fjalla um guðfræði óvígðrar sambúðar. Í sjötta og síðasta kaflanum niðurstafa dregin af rannsókninni.

Efnisyfirlit

1.	Inngangur.....	6
1.1	Efni ritgerðarinnar og heimildir.....	6
2.	Óvígð sambúð í félags- og lögfræðilegu ljósi samtímans	7
2.1	Sambúð í lýð- og félagsfræðilegu ljósi.....	8
2.2	Sambúðarréttur á Íslandi.....	11
3.	Kristin arfleifð. Heitbinding, festar og trúlofun.....	14
3.1	Heitbindingin	15
3.2	Festar og trúlofun á Íslandi, Björn Björnsson.....	18
4.	Kristin samfélagssiðfræði, Björn Björnsson	20
4.1	Íslenska trúlofunarfjölskyldan.....	20
4.2	Tveggjörkjakenning Lúthers og áhrif hennar á hjónaband og kynlíf	23
4.3	Kristin siðfræði sambúðar á grundvelli tveggjörkjakenningar Lúthers.....	25
4.4	Guðfræðileg nálgun að samfélagslegum málefnum	26
5.	Kristin siðfræði sambúðar, Adrian Thatcher.....	31
5.1	Sambúð og guðfræði sem frelsar	32
5.2	Heitbinding, upphaf hjónabandsins	33
5.3	Hjúskaparviðmiðið og útvíkkun þess.....	34
5.4	Heitbindingin, helgun, samþykki og uppfylling	37
5.5	Biblíulegur grundvöllur heitbindingar	38
6.	Niðurstöður og samantekt.....	40
	Heimildsskrá	42
	Netheimildir.....	42

1. Inngangur

Á undanförunum áratugum hefur staða hjónabandsins breyst, giftingum farið sífækkandi í okkar vestræna kristna heimshluta. Óvígð sambúð para hefur aftur á móti aukist til muna. Samfélagslegar breytingar og framfarir í tækni og vísindum á síðustu öld eiga sinn þátt í þessum breytingum, sumir segja þær af hinu góða en aðrir eru uggandi um hvert stefni þegar hriktir í stoðum rótgróinna gamalla hefða. Hér á landi neita því þó líklega fáir að breytingar eins og aukin réttindi kvenna og samkynhneiðgra og notkun getnaðarvarna séu breytingar sem eigi fyllilega rétt á sér.

Rannsóknir á nýliðnum áratugum á fjölskyldunni og hjónabandinu hafa sýnt að innan hjónabandsins hefur ekki einungis þrífist ójöfnuður heldur einnig oft og tíðum ofbeldi sem ekki er lengur unað við. Skilnuðum fjölgaði mikið á síðari hluta liðinnar aldar og börnum fæddum utan hjónabands einnig. Efasemdir hafa vaxið um að hjónabandið sé sá rammi öryggis og festu sem áður var talið og hafa þær átt sinn þátt í því að fólk gengur seinna eða ekki í hjónaband. Þör búa saman eftir sem áður en án þess að giftast og þar sem slíkum sambúðum hefur fjölgað, fækkar hjónavígslum að sama skapi.

Að mínu mati er erfitt að átta sig á hvaða afleiðingar þessar breytingar hafa fyrir samfélagið, sambúðarfólkið sjálft og börn þess. Svo mikið er víst að kristin kirkja styður hjónabandið og víða er þessi þróun talin slæm því sumar kirkjudeildir álíta óvígða sambúð líf í synd og því sé hún röng. Kristni og kirkja hafa því almennt ekki fylgt þessari þróun samtímans og eru að því leyti varla í takti við það samfélag sem hún lifir og hrærist í.

Í þessari ritgerð mun ég rannsaka hvað kristin siðfræði hefur fram að færa um sambúð þar sem þar lifir saman eins og hjón um lengri eða skemmri tíma án þess að vinna hjúskaparheitið.

1.1 Efni ritgerðarinnar og heimildir

Ég hef valið að skrifa um kristna siðfræði óvígðrar sambúðar og eru ástæðurnar fyrir því vali fyrst og fremst áhugi minn á lífi, aðstæðum og velferð fólks. Enn fremur er algengt í minni fjölskyldu að unga fólkið gengur ekki í hjónaband en er í óvígðri sambúð og eignast börn. Mín tilfinning er að takmörkuð trú þeirra sé ekki endilega ástæðan fyrir því vegna þess að börn þeirra flestra eru bæði skírð og fermd. Ég hef því áhuga á að rannsaka hvort og hvernig kirkjan geti stutt við og stuðlað að velferð fólks í óvígðri sambúð. Til að ég fái sem gleggsta mynd og náí að mynda mér afstöðu til kristinnar siðfræði óvígðrar sambúðar styðst ég auk

guðfræðinnar við rannsóknir og vinnu annarra fræðigreina svo sem félagsfræði, lögfræði og sagnfræði. Spurningar sem ég leita svara við í þessari vinnu snúast um hver sé félags- og lögfræðileg staða óvígðrar sambúðar um þessar mundir, hver sé okkar kristna arfleifð í þessum efnum og hvað guðfræðileg siðfræði segi um óvígða sambúð okkar samtíma. Ef hún er guðfræðilega réttlæt看leg hvað getur kirkjan þá gert til að hlúa að og styrkja fólk í óvígðri sambúð og börn þeirra.

Í þessari rannsóknarvinnu minni nýti mér heimildir bæði íslenskra og erlendra fræðimanna og byrja ritgerðarvinnuna á því að kynna mér félagslega og lagalega stöðu óvígðrar sambúðar okkar tíma. Til þess verks hef ég kosið að vinna með bókina *Just living Together, Implications of Cohabitation on Families, Children and Social Policy* (2002) sem byggir á alþjóðlegu málþingi sem haldið var í háskóla Pensylvaníuríkis í október 2000 um fjölskyldumálefni. Ritstjórar þeirrar bókar eru Alan Booth og Ann C. Courter. Bók Ármanns Snævarrs *Hjúskapur og sambúðarréttur* (2008) er heimild mín um lögfræðileg atriði. Því næst kynni ég mér kristna sögu þeirra sem stefndu að eða voru í sambúð vígðri eða óvígðri. Þar styðst ég við skrif Adrians Thatcher um heitbindingu í bókinni *Living Together and Christian Ethics* (2002) og grein Björns Björnssonar „Um hjúskaparmál í lútherskum sið“ um festar og trúlofun á Íslandi í bókinni *Lúther og íslanskt þjóðlíf* (1989). Í þeim hluta ritgerðarinnar sem fjallar um guðfræði óvígðrar sambúðar styðst ég enn við vinnu þeirra Björns Björnssonar og Adrian Thatchers. Aðalheimildir mínar þar eru doktorsritgerð Björns *The Lutheran Doctrine of Marriage in Modern Icelandic Society* (1971) um trúlofun á Íslandi í ljósi tveggjaríkjakennningar Lúthers og bók Adrian Thatcher *Living Together and Christian Ethics* (2002) þar sem hann kemur með lausn á þeim vanda sem kirkjan telur óvígða sambúð vera.

2. Óvígð sambúð í félags- og lögfræðilegu ljósi samtímans

Í þessum kafla ritgerðarinnar fjalla ég um óvígða sambúð út frá félags- og lögfræðilegum forsendum. Í fyrri hlutanum rannsaka ég félagslega stöðu óvígðrar sambúðar eins og hún er um þessar mundir í vestrænum samfélögum og í seinni hlutanum verður lögfræðileg staða hennar á Íslandi könnuð.

2.1 Sambúð í lýð- og félagsfræðilegu ljósi

Enski lýðfræðingurinn (e. demographer) Kathleen Kierman hefur fjallað um óvígða sambúð í Vestur Evrópu. Hjá henni kemur fram að víða í álfunni hafi slíkum sambúðum fjölgað síðustu áratuginna og börnum fæddum utan hjónabands fjölgað í samræmi við það. Hún telur óvígða sambúð hafa verið frekar sjaldgæfa í Evrópu allt fram til 1970 en hún hafi þó alltaf verið til meðal ákveðinna hópa svo sem fátækra, fólks sem fékk ekki skilnað og fólks sem af hugmyndafræðlegum ástæðum var andvígt hjónabandi. Upp úr 1970 fór hjónaböndum að fækka en fram kom ný tegund sambúðar sem fjölgaði næstu áratuginna einkum hjá ungu fólki. Segir Kierman fjölda óvígðra sambúða mismunandi eftir löndum, langmest sé um slíka sambúð á Norðurlöndum og í Frakklandi en þar búi allt að þriðjungur kvenna á aldrinum 25 – 29 ára í óvígðri sambúð. Í Bretlandi, Þýskalandi, Hollandi og Belgíu er hlutfallið 10 – 15%. Í Bandaríkjunum og Ástralíu sýna rannsóknir svipaðan fjölda óvígðra sambúða og í síðast nefndu löndunum. Suður Evrópa og Írland eru hins vegar þau svæði þar sem fæstar sambúðir eru en einungis líttill minnihluti þara býr saman þar án þess að ganga fyrst í hjónaband.¹

Kierman heldur því fram að mjög víða í Evrópu skyggi óvígð sambúð á hjónabandið sem sem hingað til hafi verið vettvangur sambúðar og samlífs. Segir hún um helming óvígða sambúða enda með hjónabandi. Svíþjóð sé það land þar sem fæstum óvígðum sambúðum ljúki með hjónabandi aðeins ein sambúð af hverjum þremur sé enn til fimm árum eftir að sambúð hófst. Annars staðar í Evrópu sé algengt að annarri hverri sambúð ljúki með hjúskap. Fólk sem hefur óvígða sambúð telur hún einkum vera ungt fólk, fólk sem telji sig ekki trúarlega þenkjandi, fólk sem hafi upplifað skilnað foreldra sinna og fólk sem býr í stórborgum.²

Segir Kierman að með auknum fjölda óvígðra sambúða fæðist fleiri börn utan hjónabands í flestum ríkjum Evrópu og Norður Ameríku. Slíkar fæðingar séu algengastar á Norðurlöndum en 1997 voru yfir 40% barna þar fædd utan hjónabands. Börn fædd utan hjónabands séu hins vegar fæst í löndum Suður Evrópu, Ítalíu, Grikklandi og Sviss þar sem hlutfallið sé 10 % eða minna. Í flestum öðrum löndum Evrópu sé hlutfallið á milli 10 og 20%. Hefðbundið viðmiðið um hjónaband sem sambúðarform til barneigna er því að hennar mati greinilega strangara í sumum löndum en öðrum.³

¹ Kierman, Kathleen. 2002. „Cohabitation in Western Europe: Trends, Issues, and Implications“. *Just Living Together. Implications of Cohabitation on Families, Children and Social Policy*. Alan Booth og Ann C. Crouter (ritstj). 3-4, 6

² Kierman. 8

³ Kierman. 17-19

Pamela J. Smock og Sanjiv Gupta sem hafa skrifað um óvígða sambúð í Bandaríkjunum og Kanada segja rannsakendur þar einkum sjá tvenns konar breytingar í samfélaginu sem forsendur þessarar miklu fjölgunar óvígðra sambúða á seinni hluta síðustu aldar. Önnur breytingin sé af menningarlegum toga, hin efnahagslegum. Menningarlegu forsendurnar séu vaxandi einstaklingshyggja og aukin veraldarhyggja sem nái allt aftur til síðustu alda. Sem dæmi um afgerandi og beina menningarlega forsendu óvígðrar sambúðar nefna þau kynlífsbýltinguna (e. the sexual revolution) sem varð í lok sjöunda áratugar síðustu aldar. Sú býlting hafi eytt skömminni sem áður vakti vanþóknun fólks á óvígðri sambúð þ.e. að ógift fólk stundaði kynlíf. Þegar sú hindrun var farin hafi ekkert verið því til fyrirstöðu að óvígðum sambúðum fjölgaði. Efnahagslega þáttinn segja þau Smock og Gupta markaðan af mörgum samfélagslegum breytingum sem eigi rætur í iðnvæðingunni og nefna breytinguna sem varð á hlutverki kvenna er þær fóru út á vinnumarkaðinn og í kjölfar þess breytinguna sem varð á viðhorfi til kynjanna.⁴

Þau Smock og Gupta telja óvígða sambúð í Kanada og Bandaríkjunum standa stutt í flestum tilfellum, henni ljúki með því að sambandið rofni eða að gengið sé í hjónaband. Í fyrstu var litið svo á að sambúð fyrir hjónaband kæmi í stað trúlofunar en það hafi breyst, nýlegt mat sýni að aðeins eitt af hverjum sex þörum sem hófu sambúð búi enn saman eftir þrjú ár og einungis eitt þar af hverju tíu eftir fimm ár. Sambúð fyrir hjónaband sé samt það viðurkennd að hún teljist eðlileg og sumir segi hana af hinu góða. Þau segja svipaðar ástæður og Kierman nefnir ráða því hverjir hefji óvígða sambúð. Það sé einkum frjálslýnt fólk, minna trúað fólk og það fólk sem styðji jöfnuð kynjanna og óhefðbundin fjölskylduhlutverk. Einnig hafi óvígð sambúð annarra í fjölskyldunni áhrif auk þess sem líklegra sé að fólk sem hafi upplifað skilnað foreldra sinna velji óvígða sambúð. Þá nefna þau samfélagslega stöðu fólks sem áhrifavald þess að óvígð sambúð sé frekar valin en hjónaband og þar spili menntun og efnahagur sitt hlutverk. Líklegra sé að fólk með minni menntun og minni tekjur taki óvígða sambúð fram yfir hjónaband.⁵ Segja þau Smock og Gupta rannsóknir sýna að óvígðri sambúð fylgi óstöðugra fjölskyldulíf en í hjónabandsfjölskyldu og því sé fjölskylda sambúðarfólks brothættari en hjónabandsfjölskyldan. Tvær megin skýringar hafi verið gefnar á því að svo sé. Fyrri skýringin kalla þau valkenninguna (e selection hypothesis) en hana segja þau byggast á þeirri hugmynd að fólk sem búi saman fyrir giftingu hafi önnur persónueinkenni en fólk sem geri það ekki, persónueinkenni sem auki líkur á óstöðugleika sambúðarinnar. Hin skýringin sé

⁴ Smock, Pamela J., Gupta, Sanjiv. 2002. „Cohabitation in Contemporary North America“. *Just Living Together. Implications of Cohabitation on Families, Children and Social Policy*. Alan Booth og Ann C. Crouter (ritstj.). 54

⁵ Smock, Gupta. 56, 58-59

að eitthvað við sambúðina sjálfa auki líkur á að upp úr slitni til að mynda að meðan á sambúðinni standi telji fólk sig komast að því að sambönd séu yfirleitt tímabundin.⁶

Lynette F. Hoelter og Dawn E. Stauffer halda því fram í sínum skrifum að óvígð sambúð vekji áhuga fræðimanna í lýð- og félagsvísindum vegna hlutverks hennar í breyttri fjölskyldugerð nútímans. Vaxandi skilnaðartíðni hafi dregið athyglina að þessum breytingum á fjölskyldunni og fjölgun óvígðra sambúða sé talin vísbending um sundrun þeirrar hefðbundnu fjölskyldu sem allir þekki. Óvígð sambúð sé hvorki ný af nálinni né hafi tilvist hennar endilega neikvæð áhrif á velferð einstaklinga og fjölskyldna. Sambúðarformið sé margbreytilegt en ekki einstakt fyrirbæri til að mynda líti sumir á það sem val fyrir hjónaband, aðrir sem ígildi hjónabands og enn aðrir sem svar við hjónaskilnuðum. Í umfjöllun fræðimanna vilji samanburður á hjónabandi og sambúð því oftast verða einföldun á breytilegu fyrirbæri. Slíkur samanburður verði til þess að líti út fyrir að eitthvað vanti í samband þeirra sem búi saman og því sé sambúð ófullkomin stofnun. Hlutverk sambúðar sé að breytast í vestrænum samfélögum og skilningurinn á því hlutverki þróist stöðugt. Sambúðarformið þurfi því að skoða í því samhengi.⁷

Þau Hoelter og Stauffer segja óvígða sambúð alltaf hafa verið til en erfitt sé að fjalla um hana sagnfræðilega vegna þess að fyrst hún var ekki viðurkennd í samfélaginu sem lögmæt stofnun séu engar eða litlar opinberar upplýsingar skráðar um hana. Eitt lykilatriði telja þau greina að hjónaband og óvígða sambúð en það er að stöðugleiki óvígðu sambúðarinnar er ótryggari en hjónabandsins. Óháð tímalengd sé samband sem hefjist á sambúð óhjákvæmilega í meiri hættu á að rofna en sambúð sem hefjist með hjónabandi.⁸

Skoðun Hoelter og Stauffer er að menningarleg áhrif hafi alltaf haft sitt að segja um hvort óvígð sambúð hafi viðgengist. Samfélagslegar aðstæður hafi áhrif á það hvort fólk velji að búa saman í óvígðri sambúð eða ganga í hjónaband. Fólk leggi mat á hvar hagrur þess sé mestur, sé hann meiri í óvígðri sambúð en hjónabandi er líklegt að óvígða sambúðin sé tekin fram yfir hjónabandið.⁹

Hvort óvígð sambúð sé ógn við hjónabandið segja þau Hoelter og Stauffer ekki vera þá spurningu sem sé mest aðkallandi í lýðfræðum dagsins í dag. Sambandið milli óvígðrar sambúðar og hjónabands hafi breyst, sambúð sé ekki lengur endilega undanfari hjónabands

⁶ Smock, Gupta. 59-60, 66

⁷ Hoelter, Lynette F., Stauffer, Dawn E. 2002. „Wath Does It Mean to Be „Just Living Together“ in the New Millennium? An Overview“. *Just Living Together. Implications of Cohabitation on Families, Children and Social Policy*. Alan Booth og Ann C. Crouter (ritstj.). 255-256

⁸ Hoelter, Stauffer. 256-257

⁹ Hoelter, Stauffer. 257-259

heldur sé óstöðuleiki hennar að aukast, hún vari skemur og sé ólíklegri til að enda með hjónabandi. Á móti komi að vaxandi hluti óvígðra sambúða vari lengi, er líkari góðu hjónabandi þar sem börn eru í auknum mæli hlutaðeigendur.¹⁰

Ég get tekið undir sjónarmið þeirra Hoelters og Stauffers um að óvígð sambúð sé hluti af þróun. Fólk leitar að mínu mati í það sambúðarform sem það telur koma sér best. Ég tel að bæði kirkja og stjórnvöld í hverju landi þurfi að fylgjast vel með þeirri þróun og reyna að milda hana eins og kostur er með tilliti til velferðar fólks, ekki síst barna.

2.2 Sambúðarréttur á Íslandi

Lagaleg staða óvígðrar sambúðar er umdeild og löggjöf um hana því afar mismunandi eftir löndum.¹¹ Á öllum Norðurlöndunum að Íslandi meðtöldu er óvígð sambúð löggild þótt um hana gildi ekki sömu lög og um hjónaband.¹² Lögfræðin flokkar fjölskyldumál til sifjalaga og undir þau heyra lög um sambúð. Ármann Snævarr sem hefur fjallað um hjúskapar- og sambúðarrétt frá sjónarhóli lögfræðinnar segir sifjalög einkum mótast af siðrænu, trúarlegu og félagslegu gildismati og því séu skoðanir um þau skiptar.¹³ Sem dæmi um það megi nefna að frekar fá lönd hafi lögleitt hjónaband samkynhneigðra en Ísland var tíunda land heimsins til að setja um það lög árið 2010.¹⁴ Hér á landi fengu samkynhneigðir lögvarinn réttindi til að staðfesta samvist sína með athöfn árið 1996 og giltu þau lög þar til hjúskaparlögunum var breytt 2010 er þeir fengu rétt til að ganga í hjónaband eins og gagnkynhneidir höfðu gert í aldir.¹⁵

Á Íslandi hafði óvígð sambúð enga lagalega stoð fyrr en á fyrri hluta 20. aldar er erfðarétti barna sem fæddust meðan á óvígðri sambúð foreldranna stóð var breytt þannig að sambúð þeirra um ákveðinn tíma fyrir og eftir fæðingu barnsins jafngilti beinni viðurkenningu föður á faðerni þess. Barnið var eftir sem áður talið óskilgetið því foreldrar þess höfðu ekki gengið í hjónaband. Rétt fyrir miðja 20. öld bættust við löggjöf um alþýðutryggingar atriði sem studdu óvígða sambúð. Á síðustu áratugum hafa síðan mörg lagaákvæði komið fram sem styðja við óvígða sambúð og falla einkum undir félagsmál, húsnæðismál, skattamál og barnalög.

¹⁰ Hoelter, Stauffer. 260-261

¹¹ Kierman. 26

¹² Sigrún Júlíusdóttir. 2001. *Fjölskyldur við aldhvörf*. 27

¹³ Ármann Snævarr. 2008. *Hjúskapar og sambúðarréttur*. 40

¹⁴ Lög nr. 65 22. júní 2010. <http://www.althingi.is/alttext/stjt/2010.065.html>

¹⁵ Þorvaldur Kristinsson. 2003. „Samkynhneigð og löggjöf á Íslandi“. *Samkynhneigðir og fjölskyldulíf*. Rannveig Traustadóttir og Þorvaldur Kristinsson (ritstj.). 261

Réttaráhrifa óvígðrar sambúðar gætir því nú víða í lögum og að auki er oft stuðst við dómsvenjur sérstaklega þegar tekist er á um fjárskipti við sambúðarslit.¹⁶

Ármann Snævarr segir löggjafann hafa víða farið sér hægt í að móta lög og reglur um óvígða sambúð og því hafi það að miklu leyti komið í hlut dómstóla og sérfræðinga í sifjarétti. Segir hann hvergi vera til neina almenna skýrgreiningu á hugtakinu „óvígð sambúð“ þótt ýmis réttarákvæði séu tengd henni í lögum. Er þá tilgreint í hverju einstöku tilviki hvaða skilyrði sambúð þurfi að uppfylla til að lögin eigi við. Dæmi um slíkt atriði er að sambúðin hafi verið tilkynnt til þjóðskrár og er sú tilkynning þá sönnunargagn um tilvist hennar.¹⁷

Segir Ármann Snævarr réttarstöðu sambúðarfólks á margan hátt þá sömu og hjóna séu rétt skilyrði eins og skráning sambúðar í þjóðskrá uppfyllt þótt skráning í sambúð sé ekki jafngild hjúskap samkvæmt lögum. Lög sem gilda um hjúskap ná hins vegar ekki yfir óvígða sambúð og því hafi þar í slíkri sambúð ekki nema að nokkru leyti sömu réttarstöðu og hjón í vígðu hjónabandi sem hjúskaparlög gilda um. Í mörgum lagaákvæðum félagsmálalöggjafar er þó fjallað um óvígða sambúð eins og í löggjöf um almannatryggingar, mörgum lagaákvæðum um lífeyrismál og húsnæðismál, skattalög, barnalög og skiptalög. Fólk í óvígðri sambúð getur haft sömu stöðu í skattamálum og hjón en um það þarf að biðja sérstaklega. Ákvæði um makalífeyri er í sumum tilfellum eins hjá fólki í óvígðri sambúð og hjá hjónum. Fólk sem skráð hefur sambúð sína í þjóðskrá hefur sama rétt og gift fólk gagnvart almannatryggingum, sama rétt á félagslegri aðstoð og sambúðarfólk fer sameiginlega með forsjá barna sinna. Dómstólar hafa tekið skaðabótalög gild á sama hátt og milli hjóna falli fyrirvinna frá. Enn fremur hafa þeir mótað reglur um fjár- og eignaskipti við slit óvígðrar sambúðar.¹⁸

Að mati Ármanns Snævarrs hafa litlar sem engar rannsóknir verið gerðar á því meðal félagsfræðinga hvers vegna fólk velji frekar að búa saman í óvígðri sambúð en hjúskap. Ólíkt og víða erlendis þá hefur óvígð sambúð viðgengist lengi á Íslandi án þess að þykja tiltökumál. Gildir það sama um barneignir utan hjónabands en þeim virðist tekið af meira umburðarlyndi hér á landi en víðast annars staðar. Telur Ármann Snævarr margar breytilegar ástæður vera að baki óvígðri sambúð og oft átti fólk sig ekki sjálft á því hvers vegna það sé í óvígðri sambúð. Segir hann svo virðast sem sambúðin sé ungu fólki reynslutími þar sem parið geri ráð fyrir tíma til að kynnst betur og síðan meti það framtíðarhorfur eftir útkomunni hvort ganga eigi í hjónaband. Fleiri ástæður geti einnig legið að baki þeirri ákvörðun fólks að ganga ekki í hjónaband svo sem að fólk sjái enga sérstaka ástæðu til að ganga í hjónaband, það sé mótfallið

¹⁶ Ármann Snævarr. 909

¹⁷ Ármann Snævarr. 192

¹⁸ Ármann Snævarr. 195

hugmyndum samfélagsins um hjúskap, það setji fyrir sig háar skilnaðartölur, vilji forðast skilnaðarferli eða að ástæðurnar séu fjárhagslegar. Á það síðastnefnada einkum við um eldra fólk, ekkjur, ekkla eða fráskilið fólk sem gæti misst rétt til lífeyris eða bóta við að ganga í hjónaband auk þess sem réttur til setu í óskiptu búi eftir andlát maka falli niður við að giftast aftur. Ýmsu ungu fólki hugnist heldur ekki framfærsluhugtak hjúskaparlaganna og vilji halda í fjárhagslegt sjálfstæði sitt.¹⁹

Sifjarétt á Íslandi segir Ármann Snævarr byggja á því markmiði að fólk geti valið um sambúðarform sem á árunum 1996-2010 voru fjögur, hjónaband, óvígð sambúð karls og konu, óstaðfest og staðfest samvist tveggja einstaklinga af sama kyni. Frá 2010 hafa sambúðarformin verið tvö er hjúskaparlögum frá 1993 var breytt úr því að vera um hjónabandi karls og konu, í að snúast um hjónaband tveggja einstaklinga óháð kyni. Möguleiki tveggja aðila af sama kyni til að taka upp óstaðfesta eða staðfesta samvist féll úr gildi við þessa breytingu því nú giltu hjúskaparlögin um tvo einstaklinga óháð kyni. Eftir stendur því val um óvígða sambúð eða hjónaband og gildir þá einu hvort þar er gagnkynja eða samkynja.²⁰

Samkvæmt hjúskaparlögunum er ljóst að þau eiga ekki við um óvígða sambúð. Í hjúskaparlögum eru til að mynda sett skilyrði um stofnun og slit hjúskapar auk þess sem þar er kveðið á um form vígsluathafnar. Annað gildir um óvígða sambúð þótt fólk sem skráir sig í sambúð þurfi að uppfylla hjúskaparskilyrði. Skráning í óvígða sambúð er mikilvæg því hún er skilyrði fyrir því að fólk njóti tiltekinna réttinda sem geta verið óljós, dreifð og ósamstæð sé sambúðin óskráð enda misjöfn eftir aðstæðum. Tímalengd sambúðar skiptir ekki máli til að fá óvígða sambúð skráða hjá þjóðskrá. Hins vegar skiptir tímalengdin máli í öðrum tilvikum svo sem í tilfelli félagslegrar aðstoðar og sérstakrar sköttunaraðstöðu. Er tímalengd sambúðarinnar þá til marks um festu í sambúðinni og að ekki sé um að ræða gjörning til málamynda. Er almenna reglan sú að sambúðin hafi staðið í ár eða meira. Mismunandi sjónarmið eru þó uppi um ýmsa þætti svo sem hvort sambúðarfólkið eigi barn saman eða að konan sé með barni sem sambúðarmaður er faðir að. Er lengd sambúðarinnar þá ekki talin vera forgangsatriði.²¹

Þar sem hjúskaparlög gilda ekki um óvígða sambúð gefur auga leið að þau lög gilda ekki um ýmsa þætti óvígðrar sambúðar svo sem um stofnun og slit óvígðu sambúðarinnar, framfærsluskyldu, fjármál og erfðamál. Þeir sem óska eftir skráningu óvígðrar sambúðar í þjóðskrá þurfa þó að uppfylla hjónavígsluskilyrði. Það þýðir til að mynda að foreldri getur

¹⁹ Ármann Snævarr. 905-907

²⁰ Ármann Snævarr. 907

²¹ Ármann Snævarr. 908

ekki skráð sambúð með syni eða dóttur og systkini geta ekki skráð sig í sambúð hvort með öðru. Skráningastjóri þarf að kanna hvort skilyrðin eru uppfyllt. Hjúskaparlögin kveða á um framfærsluskyldu hjóna en sú framfærsluskylda á ekki við um óvígða sambúð. Veikist annar aðilinn á hann því ekki rétt á framfærslu frá hinum aðilanum nema gert hafi verið sérstakt samkomulag um það. Í fjármálum getur þar í óvígðri sambúð gert samninga sín í milli en þau stofna ekki sjálfkrafa til sameiginlegra hjúskapareigna eins og um hjón væri að ræða. Sambúðarfólk getur heldur ekki gert með sér kaupmála eins og hjón. Einstaklingar í óvígðri sambúð erfa ekki hvorn annan við fráfall hins aðilans, til að svo verði þarf efðaskrá að vera til staðar. Sá eftirlifandi getur heldur ekki setið í óskiptu búi því engin hjúskapareign hefur myndast þar sem ekki er um hjúskap að ræða.²²

3. Kristin arfleifð. Heitbinding, festar og trúlofun

Því fer fjarri að í tvöþúsund ára kristinni sögu hafi hjónavígsla alltaf verið fyrsta stig hjúskapar eða þess að fólk hefji sambúð. Í þessum kafla ritgerðarinnar fjalla ég um kristna sögu heitbindingar (e. betrothal), festa, trúlofunar (e. engagement) og óvígðrar sambúðar (e. cohabitation). Óvigt samband fólks hefur verið til um aldir þótt það hafi ekki alltaf verið í samræmi við lög og reglur.

Adrian Thatcher hefur fjallað um heitbindingu sem undanfara hjónavígslu og hluta hjónabandsins. Segir hann heitbindingu vera hluta kristinnar hjónabandshefðar og svo hafi verið allt frá upphafi kristni og fram yfir siðbreytingu. Mestan part kristinnar sögu hafi hún verið innganga inn í hjónabandið sem hófst ekki við hjónavígslu heldur með sérstakri heitbindingarathöfn sem kirkjan hafi nú glatað. Telur Thatcher tilfinninguna um heitbindinguna sem andlega íhugun og guðfræðilega kennslu um náíð samfélag einnig hafa glatast. Þannig hafi undirbúningur undir hjúskap verið tekinn frá fólki.²³

Björn Björnsson hefur rakið sögu festa á Íslandi bæði í heiðni og á fyrstu öldum kristni og jafnframt útskýrt hvernig trúlofun sem tók við af festunum hafi alltaf verið ígildi festanna í hugum Íslendinga.

²² Ármann Snævarr. 927-229, 936

²³ Thatcher, Adrian. 2002. *Living Together and Christian Ethics*. 45-46

3.1 Heitbindingin

Frægasta heitbinding kristinnar sögu mun vera heitbinding Maríu móður Jesú og Jósefs. Frá henni er sagt í guðspjöllum Matteusar og Lúkasar. Þar segir að María hafi verið heitbundin Jósef þegar hún var þunguð af Jesú, brúðkaup þeirra hafði ekki farið fram. Thatcher telur það góð rök fyrir því að heitbinding sé hluti hjónabandsins að Jósef ráðgerði að skilja við Maríu. Það gerði hann ekki en tók Maríu heim til sín sem eiginkonu sína (Mt 1. 24-25).²⁴ Thatcher segir guðspjöllin ekki ræða hvort heitbinding Maríu og Jósefs hafi verið undanfari hjónabands eða hvort Jósef var unnusti hennar eða eiginmaður.²⁵

Thatcher segir ekki minnst á jómfrúrfæðingu Maríu hjá guðspjallamönnunum Markúsi og Jóhannesi né hjá Páli postula og því geti hún hafa verið sett inn eftir á til að leggja áherslu á þýðingu fæðingar Krists. Ef til vill hafi það verið gert vegna fyrirlitningar á kynmökum og þeirri trú að sonur Guðs gæti ekki hafa komið í heiminn á þann hátt. Það gæti sannarlega endurspeglað þá sannfæringu kristinna manna, að jafn furðulegur atburður og guðleg holdtekning gæti ekki átt sér eðlilegan uppruna. Það sé hins vegar erfitt að skilja ættartölu Jósefs í Matteusarguðspjalli sem rakin er til Davíðs konungs ef hann var ekki faðir Jesú. Hvað sem því líði þá greini Matteusarguðspjall frá því að heitbinding sé jafn bindandi og hjónaband og á því tímabili sem hún varði hafi kynlíf ekki verið stundað. Thatcher finnst líklegra að frásögnin sé frekar hugmynd um staðreyndir en staðreynd í sjálfu sér.²⁶

Heitbinding var hluti gyðinglegs hjónabands. Segir Thatcher Halakha lögbók gyðinga lýsa heitbindingu og brúðkaudsathöfn sem saman leiði til hjónabands. Heitbindingin hófst með athöfn og þegar henni lauk og brúðkaup var haldið flutti brúðguminn brúðina heim til sín. Þá var hjónabandið innsiglað. Heitbindingin skyldi standa í ár og á meðan voru kynmök ekki leyfð. Til að tryggja að þau ættu sér ekki stað bjó væntanleg brúður í húsi föður síns. Thatcher telur heitbindingu Maríu og Jósefs eins og henni er lýst hjá Matteusi hafa leitt til þess að snemma í kristni hafi hjónaband byrjað á annan hátt en við þekkjum. Heitbinding hafi verið jafn bindandi og hjónabandið og í þeim skilningi hjónaband.²⁷

Rómversk lög um hjónaband voru lík lögum gyðinga. Var ástæðan því þeim mun meiri fyrir kristna menn að taka þau upp. Í margar aldir viðurkenndi kristin kirkja rómversk lög svo lengi sem hún gat lagað sig að þeim. Að stofna til hjónabands með heitbindingu virðist því

²⁴ Thatcher. 119

²⁵ Thatcher. 121

²⁶ Thatcher. 121-122

²⁷ Thatcher. 122-123

hafa verið venja kristinna manna í rómverska ríkinu rétt eins og þeirra sem ekki voru kristnir. Í Rómaveldi var stofnað til hjúskapar með því að par lifði saman eins og eiginmaður og eiginkona, sambúð við hæfan félaganægði ásamt ætlun og vilja til hjúskapar.²⁸

Thatcher sækir frekari heimildir um guðfræðilega arfleifð heitbindingarinnar til bréfa Páls. Í 2. Korintubrési talar Páll um kirkjuna sem brúði heitbundna Kristi (2. Kor 11.2-3). Það skilja nútímamenn á þann hátt að kirkjan megi leyfa sér að nota myndlíkingu hjónabandsins í sjálfsskilningi sínum og boðun. Kristnir menn hafa unnið Kristi heit og Kristur hefur jafnframt unnið kristnum mönnum heit með fórn sinni fyrir alla. Örlög kristinna manna verða lokasameining við Krist. Kristið fólk fær því að reyna djúpan kærleika og aukna von um sameiningu við Krist í eskatalógískri framtíð. Til að lýsa tíma kristinnar trúar er notuð myndlíking heitbindingarinnar.²⁹

Skrif Tertúllíans (c 160-c 225) sýna að kristnir menn notuðu heitbindingu og jafnvel sambúð án þess að kirkjan kæmi þar nærri. Tertúllían var á móti því að fólk byggi saman fyrir hjónaband eða það giftist á laun eins og algengt var í rómverska ríkinu. Af skrifum hans er ljóst að kristnir menn höfðu sama háttinn á og aðrir rómverskir borgarar að þessu leyti.³⁰

Heitbindingin var mikilvæg í kristnum hjónaböndum allt frá fyrstu tíð. Engar heimildir eru til um helgisiði hjónabandsins í rómversku kirkjunni fyrr en á 12. öld. Eftir því sem kirkjan eflist í Norður Evrópu sóttist hún eftir að hafa stjórn á hjónaböndum og besta aðferðin við það var að krefjast þess að hjónavígsla færi fram í kirkju. Smám saman styttist tíminn sem leið frá upphafi heitbindingarinnar að brúðkaupinu. Á 10. öld var svo komið að brúðkaupið fór fram strax á eftir heitbindingunni þannig að tímabil heitbindingarinnar var orðið að engu.³¹

Við upphaf annars árpúsundsins komst rómversk katólska kirkjan að þeirri niðurstöðu að grundvöllur hjónabandsins byggðist á samþykki (e. consent). Heitbinding og hjónaband voru tveir þættir sama fyrirbæris þar sem heitbindingin var veraldlegi þátturinn, *sponsolia*, en hjónabandið trúarlegi þátturinn, *martimonium*. Í byrjun 12. aldar greip kirkjan í Vestur Evrópu inn í löglega stjórn á hjónabandinu og mætti lítilli mótstöðu frá veraldlegum yfirvöldum. Vaxandi upphefð kirkjunnar gerði henni kleift að taka til sín hluta af athöfn *sponsolia* og færa inn á svið *martimonium* í þeim tilgangi að fylla allt brúðkaupsvafstrið trúarlegum anda og losna við veraldlegar hefðir eins og kaupmála sem tengdist stofnun hjúskapar. Til heitbindingar var stofnað með samningi milli fjölskyldna brúðar og brúðguma þar sem samið var um heimanmund og eignir. Thatcher giskar á að eftir því sem áhrif kirkjunnar í Norður

²⁸ Thatcher. 131, 133

²⁹ Thatcher. 136-137

³⁰ Thatcher. 143

³¹ Thatcher. 152

Evrópu jukust hafi hún dregið úr þrásækni sinni eftir heitbindingunni. Það hafi hún gert í helgihaldinu með því að flytja loforðið sem hjónaefnin gáfu hvort öðru í athöfn heitbindingarinnar til brúðkaupsathafnarinnar.³²

Um miðja þrettánda öld hafði mikilvægi heitbindingarinnar minnkað mikið í samanburði við hjónabandið. Segir Thatcher að eftir að hjónaband varð opinberlega byggt á samþykki hafi ekki verið um neitt hjónaband að ræða nema með frjálsu samþykki beggja aðila. Því megi að nokkru leyti segja að samþykkið hafi á sinn hátt verið spor í átt að frelsi kvenna.³³

Á miðöldum var heitbinding algeng og í sumum yfirbótarritum var konum bannað að giftast mönnum nema þær hefðu heitbundist þeim áður. En ströng löggjöf um hjónaband varð til þess að fólk reyndi að komast hjá því að giftast. Á 15. öld voru mörg pör sem fullkomnuðu hjúskap sinn með því að lifa kynlífi áður en nokkur athöfn hafði farið fram, aðeins örfáir heittrúaðir biðu með það þar til eftir brúðkaupið. Leynileg hjónabönd og hjákonuhald var algengt um alla Evrópu jafnvel meðal klerka.³⁴

Thatcher segir Tómas frá Akvínó hafa á 13. öld skrifað um heitbindingu í *Summa Theologia* þótt þau skrif hans hafi haft minni áhrif innan kirkjunnar en annað sem hann skrifaði. Thatcher segir hann hafa rætt hvort María móðir Jesú og Jósef hafi lifað í sönnu hjónabandi. Samkvæmt Matteusarguðspjalli fæddist Jesú á því tímabili sem heitbinding Maríu og Jósefs stóð yfir. Hvort þau voru þá í sönnu hjónabandi réðist af því hvenær hjónabandið þeirra hófst. Thatcher telur að Tómas og aðrir guðfræðingar samtíma hans hefðu ekki getað hugsað sér að móðir Guðs hafi átt óhjákvæmileg en að þeirra mati óhrein kynmök til að getnaður ætti sér stað jafnvel þótt María hafi verið lögleg eiginkona Jósefs. Með því að taka upp hugmyndina um að samþykki nægði til hjónabands gátu þeir leyft sér að líta á heitbindingu þeirra Maríu og Jósefs sem eiginlegt hjónaband en samkvæmt henni var kynlíf ekki nauðsynlegur hluti þess, aðeins samþykki beggja nægði. „Hjónaband“ Maríu og Jósefs gaf því samþykkinu sem grundvelli hjónabandsins byr í seglin. Tómas kvað á um að hjónaband væri réttilega hjónaband þegar það öðlaðist fullkomnun (e. perfection, completion). Hjónaband Maríu og Jósefs hafi verið nægilega fullkomið til að teljast eiginlegt hjónaband. Samþykkið eitt og sér dugði þó ekki til fullkomnunarinnar. Til að ná henni hélt Tómas því fram að hjónaband hefði tvenns konar markmið. Annað var að báðir aðilar gæfu samþykki sitt og hitt var að barn fæddist og væri alið upp. Það gildi um öll hjónabönd. Eini munurinn á

³² Thatcher. 154-155

³³ Thatcher. 155-156

³⁴ Thatcher. 165-166

hjónabandi Maríu og Jósefs og allra annarra væri sá að María væri móðir Guðs og Jesús hafi verið getinn af heilögum anda. Heitbinding þeirra Maríu og Jósefs var fullgilt hjónaband.³⁵

En hvað varð um heitbindinguna? Thatcher segir arfleifð Lúthers til vestrænnar menningar hafa haft þar afgerandi áhrif. Lúther hafi gert eiðana tvo heitbindingareiðinn og hjúskapareiðinn að einum (e. the betrothal vows became marriage vows). Í heitbindingu fólst órjúfanlegt heit um hjónaband og því voru tvö heit talin óþörf. Telur Thatcher Lúther hafa viljað koma í veg fyrir leynileg hjónabönd og lauslæti tengdum þeim því hann gerði kröfur um að fleiri en væntanleg hjón gæfu samþykki sitt til hjúskaparins. Skyldu foreldrar ófullveðja einstaklinga gefa annað hvort kirkju eða ríki samþykki sitt fyrir hjúskapnum. Thatcher segir Þjóðverjar ekki hafa verið tilbúna til svo rótækra breytinga svo guðfræðingar mótmælenda leituðu að sáttartillögu milli gamla siðarins og þess nýja. Niðurstaðan varð sú að heitbindingin var endurreist í formi trúlofunar (e. engagement) þar sem frumdrög hjúskaparins höfðu verið endurskoðuð. Þar sem heitbinding hafði áður verið undanfari brúðkaups varð undanfari lúthersks brúðkaups nú tímabil þar sem nauðsynlegra samþykkja var leitað. Þeim aðilum sem þurftu að gefa samþykki til hjúskaparins fjölgaði úr tveimur í sjö, hjónaefnin sjálf, foreldra eða forráðamenn beggja og prestinn sem annaðist giftinguna. Siðbreytingin breytti stöðu heitbindingarinnar í trúlofun sem var skylda, hún átti að vera opinber og ógild ef samþykki foreldra fengist ekki.³⁶

Eftir kirkjuþingið í Trent 1563 hafði heitbindingin misst bæði guðfræðilegt og löglegt mikilvægi sitt innan rómversk katólsku kirkjunnar. Þingið setti engin lög um heitbindingu en varaði heitbundin þör við því að búa saman þar til þau hefðu fengið blessun prests í kirkju.³⁷

3.2 Festar og trúlofun á Íslandi, Björn Björnsson.

1989 skrifaði Björn Björnsson grein um þau áhrif sem Lúther hafði á íslenskt þjóðlíf. Segir hann kenningu Lúthers um hjónaband og fjölskyldulíf hafa mótast af þeirri skoðun hans að skýr greinarmunur væri á andlegum og veraldlegum málum. Fyrir honum var hjónabandið veraldleg stofnun og því ættu hjúskaparmál að vera undir veraldlegu valdi. Það eina sem hann taldi heyra undir kirkjuna í hjúskaparmálum var að gefa hjónin saman og „hughreysta þeirra

³⁵ Thatcher. 169-170

³⁶ Thatcher. 184-185

³⁷ Thatcher. 189-190

hrelldu samviskur“ eins og fram kom í kirkjuordinasíu Danakonungs við siðbreytinguna á Íslandi um miðja 16. öld.³⁸

Til að útskýra þróunina sem varð í hjúskaparmálum hér á landi leitar Björn aftur til þjóðveldisaldar en þá voru festar kjölfesta hjúskapar. Börn sem fæddust í festum voru talin skilgetin samkvæmt lögum. Á fyrstu öldum kristni í landinu lét kirkjan hjónabandið sig litlu varða og það var ekki fyrr en á 13. öld sem hún gerði tilkall til yfirráða í hjúskaparmálum fólks. Segir Björn vera til heimild frá 1269 þar sem kröfur voru gerðar um að fólk léti lýsa með sér í kirkju áður en festing færi fram. Með kristnirétti Árna Þorlákssonar 1275 komu fram ítarleg ákvæði um hjúskap, stofnun hans og slit. Festar voru enn í fullu gildi en í Kristniréttinum var reynt að draga úr veraldlegum áhrifum á hjúskapinn með því að tengja hjónavígsluna sem mest við kirkjuna. Hjúskapargildi festanna breyttist ekki og kemur fram í festarformúlunni sem væntanlegur brúðgumi hafði yfir þegar hann festi sér konu að nú væri hún hans „lögleg eiginkona héðan í frá“. Við siðbreytingu var talið að festarnar uppfylltu skilyrðin sem gerð voru um veraldlegt eðli hjúskaparins. Því var engin breyting boðuð á festunum við siðbreytingu Lúthers í landinu. Var sem fyrr stofnað til hjónabands með samningi, festum og brúðkaupi. Telur Björn líklegt að hefðin hafi ráðið meiru í þessu tilliti en kenning Lúthers. Siðbreytingin setti hjúskaparmál samt í svo mikla óvissu að Björn kallar hana glundroða. Kemur fram í hjónabandslöggjöfinni 1587 að í hjúskaparmálum á Íslandi ríkti „óvissa og óskikkanlegheit“. Í þeirri löggjöf voru ítarleg ákvæði um trúlofun sem átti að leysa festar af hólmi. Tilgangurinn var að mati Björns að afnema hjónabandsígildi festanna. Skyldu þau sem ætluðu að ganga í hjónaband fyrst trúlofast, síðan átti að lýsa með hjónaefnunum í kirkju þrjá sunnudaga í röð af prédikunarstólnum. Hjónaefnunum var ekki heimilt að ganga í eina sæng fyrr en að loknu brúðkaupi í kirkjunni. Segir Björn þetta fyrirkomulag í mótsögn við kenningu Lúthers því að frekar hafi verið hert á afskiptum kirkjunnar, tilgangurinn hafi augsýnilega verið sá að upphefja andlegu einkennin og afnema þau veraldlegu. Festarnar héldu sínum sessi allt fram á 18. öld þrátt fyrir löggjöf um annað.³⁹

Björn segir almenning í landinu hafa fært ígildi festanna yfir á trúlofunina með því að telja réttindi og skyldur sem áður fylgdu festunum tilheyrta trúlofuninni. Sýndi það sig best í því að fólk taldi trúlofað par hafa siðferðislegan rétt til að búa saman og eignast börn. Trúlofunin sem sett hafði verið til höfuðs festunum náði því ekki tilætluðum markmiðum og var þrautalending yfirvalda sú að leggja hana niður með lögum 1799 svo ekkert skyggði lengur á

³⁸ Björn Björnsson. 1989. „Um hjúskaparmál í lútherskum sið“. *Lúther og íslenskt þjóðlíf*. Gunnar Kristjánsson og Hreinn Hákonarson (ritstj.). 143-144

³⁹ Björn Björnsson. *Lúther og íslenskt þjóðlíf*. 145-146

kirkjulegu hjónavígsluna.⁴⁰ Opinber trúlofun þar sem prestur var viðstaddur auk margra votta lagðist að vísu af en konungsbréf dugði ekki til að leggja trúlofun niður í hugum fólks, það trúlofaði sig eftir sem áður. Vitnar Björn til Espólíns sem segi að árið 1820 hafi fjórða til fimmta hvert barn á Íslandi fæðst utan hjónabands. Telur Björn trúlofunina hafa átt sinn þátt í því.⁴¹

4. Kristin samfélagssiðfræði, Björn Björnsson

Björn Björnsson, fyrrverandi prófessor í félagslegri kristinni siðfræði við Guðfræðideild Háskóla Íslands, var á nýliðinni öld óneitanlega sá fræðimaður sem rannsakaði hvað mest guðfræði- og siðfræðileg málefni hjónabands og fjölskyldu á Íslandi. Doktorsritgerð hans, *The Lutheran Doctrine of Marriage in Modern Icelandic Society*, sem hann varði á sjöunda áratug síðustu aldar, var um áhrif tveggjaríkjakenningar Lúthers á hjúskaparmál á Íslandi.

Rúmir fjórir áratugir eru síðan Björn Björnsson vann að rannsóknum sínum um stöðu hjúskaparmála á Íslandi og skrifaði doktorsritgerð sína. Mikið vatn hefur runnið til sjávar síðan. Í þessum kafla ritgerðarinnar kanna ég hvort niðurstöður af rannsókn hans hafi staðist tímans tönn og séu enn nothæfar í umfjöllun um óvígða sambúð eða hvort þær eru úreltar og ónothæfar. Get ég stuðst við hálftrar aldar gamla greiningu og niðurstöður Björns þegar ég skoða kristna siðfræði óvígðrar sambúðar nú á dögum?

4.1 Íslenska trúlofunarfjölskyldan

Kveikjan að doktorsritgerð Björns var sú að hann vildi kanna óvenjulega fjölskyldugerð á Íslandi á sjöunda áratug síðustu aldar út frá guðfræðilegum forsendum, fjölskyldugerð þar sem hjónavígsla hafði ekki farið fram. Velti hann fyrir sér hvort tíðni óskilgetinna barna sem var mun hærri á Íslandi en í öðrum vestrænum löndum á þeim tíma væri vegna þessarar fjölskyldugerðar, hvort Íslendingar væru almennt lauslátari en íbúar annarra þjóða eða væru umburðarlyndari í afstöðu sinni til kynlífs utan hjónabands en tíðkaðist meðal annarra kristinna þjóða.⁴²

Í rannsókn Björns kom í ljós að þessi sérstaka gerð óvígðrar sambúðar sem hann kallaði „íslensku trúlofunarfjölskylduna“ naut viðurkenningar í samfélaginu. Að hans mati byggðist viðurkenningin á sögulegum forsendum festanna í aldanna rás. Taldi Björn að vegna þessarar

⁴⁰ Björn Björnsson. *Lúther og íslenskt þjóðlíf*. 147-148

⁴¹ Björn Björnsson. 1978. „Trúlofunarsambúð og samfélagsleg áhrif hennar“. *Félagsleg siðfræði. Ritgerðir*. 3

⁴² Björn Björnsson. 1971. *The Lutheran Doctrine of Marriage in Modern Icelandic Society*. 80-81

samfélagslegu viðurkenningar væri fjöldi óskilgetinna barna svo hár á Íslandi sem raun bar vitni. Komst hann að því að til væru tvær gerðir íslenskrar trúlofunarfjölskyldu, eldri og yngri gerð.⁴³

Í ritgerðum sem Björn gaf út um félagslega siðfræði 1978 taldi hann trúlofunarfjölskyldum af yngri gerð fara fjölgandi en af eldri gerðinni fækkandi. Báðar áttu gerðirnar sameiginlegt að í þeim var stofnað til sambúðar og börn getin á grundvelli trúlofunar sem var gerð opinber í samfélaginu með því að setja upp trúlofunarhringa. Tímalengd beggja gerða var háð því hvenær gengið var í hjónaband. Það sem greindi þær hins vegar að var að yngri gerðin stefndi markvisst að hjónabandi í mjög náinni framtíð en eldri gerðin einkenndist af áralangri jafnvel áratuga langri sambúð áður en hjónavígsla fór fram. Það sem einnig greindi þær að var að eldri gerðin var efnahagslega sjálfstæðari en sú yngri og samfélagsleg viðurkenning á eldri gerðinni hafði skotið fastari rötum vegna þess að litið var á sambúð sem hafði jafnvel staðið í einhver ár sem hjónaband. Líkti Björn eldri gerð trúlofunarfjölskyldunnar við þriðju gerðina sambúðarfjölskylduna sem einkenndist af jafnvel ævilangri sambúð án þess að trúlofun væri opinberuð eða gengið væri í hjónaband.⁴⁴

Einkenni eldri gerðar trúlofunarfjölskyldunnar var fjárhagslegt sjálfstæði sem styrktist eftir því sem trúlofunin varði lengur. Var þá ekki lengur unnt að greina hana frá hjúskaparfjölskyldu og samfélagið gat litla hugmynd haft um hvort „hjónin“ væru í vígðri eða óvígðri sambúð. Væri endir bundinn á þessa gerð trúlofunar með hjónabandi fór hjónavígslan yfirleitt leynt eða í það minnsta hljótt. Í rannsókn Björns kom fram að karlinn taldi sér yfirleitt standa á sama um hvort brúðkaup hafi farið fram en konan var kvíðin vegna réttarstöðu sinnar og virðingar í samfélaginu.⁴⁵

Yngri gerð trúlofunarfjölskyldu einkenndist af efnahagslegu ósjálfstæði og því að markvisst var stefnt að hjónabandi innan skamms tíma. Taldi Björn að ætla hefði mátt að óskilgetnum börnum fækkaði við svo skamma túlofun en svo var þó ekki. Hann komst að því að um tveir þriðju hlutar barna sem skráð voru óskilgetin fæddust innan þessarar gerðar trúlofunarfjölskyldu og fannst honum það breyta töluvert þeim fjölda barna sem voru „raunverulega“ óskilgetin. Til þessarar gerðar trúlofunarfjölskyldu var stofnað af ungu pari sem var efnalega ósjálfstætt en stefndi ákveðið að hjúskap þó ekki fyrr en efnahagslegar aðstæður leyfðu stofnun eigin heimilis. Gert var ráð fyrir að sambúð hæfist við opinberun

⁴³ Björn Björnsson. *Félagsleg siðfræði*. 1-2, 4

⁴⁴ Björn Björnsson. *Félagsleg siðfræði*. 4

⁴⁵ Björn Björnsson. *Félagsleg siðfræði*. 4

trúlofunarinnar eða fljótlega eftir hringtrúlofun en ekki við brúðkaupið eins og tíðkaðist víðast hvar annars staðar.⁴⁶

Trúlofunarsambúðin var viðurkennd af samfélaginu og því lá það í hlutarins eðli að fyrsta barn fæddist innan tímamarka hennar. Að barnið væri fætt utan hjónabands og því óskilgetið var þýðingarlítið atriði í augum samfélagsins, hvort heldur var fyrir barnið eða foreldra þess. Segir Björn að fólki hafi mislíkað stórum að barn þess væri skráð óskilgetið en talið að á því mætti ráða bót væri barnið skírt eftir að gifting færi fram. Það hafi verið algengt að gifting og skírn fyrsta barns færi fram í einni og sömu athöfninni jafnvel í kirkjunni. Vinsældir kirkjubrúðkaups voru vaxandi á þessum tíma en Björn taldi það frekar merki um væntingar fólks um fullgilda aðild að samfélaginu en vitnisburð um trú viðkomandi.⁴⁷

Ókostina við trúlofunarsambúðina taldi Björn aðallega tvenns konar. Fjölskyldan væri ung og hún hefði litlar sem engar lagalegar skyldur. Hann hafði áhyggjur af ungum aldri pars í trúlofunarsambúð því rannsóknir sýndu að meiri líkur væru á hjónaskilnaði hjá fólki sem stofnaði ungt til hjúskapar. Sérstaklega hafði hann áhyggjur af börnum sem þyrftu þá að upplifa skilnað foreldra sinna. Kostina við trúlofunarfjölskylduna sagði Björn vera náíð samband hennar við heimili foreldranna enda algengt að hún byggi á heimili annars aðilans, í því fælist öryggi sér í lagi með tilliti til ungbarns sem fæddist trúlofaða parinu. Þegar Björn skrifaði ritgerð sína voru engin lög til um réttarstöðu fólks í óvígðri sambúð. Ekki heldur um réttarstöðu barns sem var fætt inn í sambúðarfjölskyldu né voru til lög eða reglur um fjármál sambúðarfólks. Björn kallaði eftir því í ritgerð sinni og víðar í skrifum sínum að löggjafinn viðurkenndi raunveruleikann og setti lög svo trúlofunarfjölskyldur hlytu viðurkenningu löggjafans jafnt og samfélagsins. Taldi hann slíka löggjöf þó verða bæði vandasama og umdeilda.⁴⁸

Að mínu mati er ljóst að hringtrúlofaða parið í rannsókn Björns stefndi að hjónabandi eða ævilangri samvist. Trúlofunin var því ótvírætt talin nokkurs konar undirbúningstími að hjónabandinu. Það átti áreiðanlega sinn þátt í að setta samfélagið við sambúðina og var miklivægur þáttur viðurkenningarinnar. Trúlofunin táknaði í hugum fólks loforð um trúnað og tryggð í framtíðinni. Sambúðarformið án þess að opinber trúlofun hefði farið fram þekktist einnig en var miklu mun sjaldgæfara en trúlofunarformið.⁴⁹ Sambúð án opinberrar trúlofunar þýddi að samfélagið velktist í vafa um framtíðaráform þeirra sem í hlut áttu. Þörum í sambúð sem hvorki opinberuðu trúlofun sína né giftu sig fjölgaði stórum á næstu áratugum eins og

⁴⁶ Björn Björnsson. *Félagsleg siðfræði*. 5-6

⁴⁷ Björn Björnsson. *Félagsleg siðfræði*. 6-7. *The Lutheran Doctrine*. 183

⁴⁸ Björn Björnsson. *Félagsleg siðfræði*. 8-9

⁴⁹ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 146, 164

kom fram hjá Birni síðar.⁵⁰ Var það uppreisn unga fólksins gegn gildandi viðmiðum sem réði því? Að hluta til er óvíggt sambúðarform nútímans eins og þegar Björn gerði rannsókn sína. Fáir eða engir vita hver framtíðaráform sambúðarparsins eru utan þau sjálf því að opinber trúlofun hefur ekki farið fram. Eins og kemur fram hjá Ármanni Snævarr hefur fólk gjarnan sambúð til að láta reyna á ástina og nándina og er hún þá nokkurs konar tilraun sem á að leiða í ljós hvert framhaldið verður. Getnaðarvarnir hafa að mínu mati átt sinn þátt í að trúlofun eða heitbinding um lífstíðarsamvist er ekki talin eins mikilvæg nú og fyrir fjórtíu árum. Barn eða börn eru vissulega enn fylgifiskur svo náins samlífs sem sambúð er. Félagslegt og lagalegt öryggi er þó heldur meira í sambúðarfjölskyldu 21. aldarinnar en trúlofunarfjölskyldunni sem Björn rannsakaði þótt það öryggi sé ekki jafngilt lagalegu öryggi hjónabandsins.

4.2 Tveggjaríkjakenning Lúthers og áhrif hennar á hjónaband og kynlíf

Í erindi sem Björn Björnsson flutti 1983 á ráðstefnu um Marteín Lúther fjallaði hann um tveggjaríkjakenningu Lúthers og áhrif hennar á fjölskyldur og hjónaband á Íslandi. Þar kom fram að Lúther hafi talið réttara að nefna kenninguna „tvenns konar valdsvið Guðs“ frekar en tveggjaríkjakenninguna til að ekki væri litið á ríkin tvö annað andlegt og hitt veraldlegt sem andstæður. Hann hafi samt viljað gera skýran greinarmun á þeim. Grunnhugmynd Lúthers um tvö ríki byggðist á þeirri sannfæringu hans að maðurinn réttlættist fyrir trú en ekki verk. Væri trúin til staðar sæi Guð um að létta af mannum syndabyrði hans vegna frelsunarverks Krists. Taldi Lúther bæði valdsviðin lúta forsjón Guðs andlega ríkið léti sig varða allt um sálhjálp mannsins en veraldlega ríkið allt um velferð hans í þessum heimi. Segir Björn sambandið milli valdsviðanna jafnan hafa verið deiluefni guðfræðinga en sjálfur taldi hann það samband skipta miklu máli því að undir það félli spurningin um hvaða afstöðu kirkjan sem handhafi andlegs valds á jörðu ætti að taka til veraldlegra mála.⁵¹

Í doktorsritgerðinni sem og víðar í skrifum sínum fjallaði Björn um þá afstöðu Lúthers að hjónaband væri fyrst og fremst veraldleg stofnun og heyrði því undir veraldlegt vald en ekki kirkjulegt. Segir hann Lúther hafa talið best að tillit væri tekið til þeirra venja sem hefðu skapast í hverju landi. Það hafi verið skoðun hans að maðurinn væri skapaður til kynlífs ekki einungis til viðhalds lífs á jörðinni heldur einnig til að kenna honum að lifa í nánu samneyti

⁵⁰ Björn Björnsson. 1988. „Hjónabandið og fjölskyldan“. *Ritröð Guðfræðistofnunar I, Studia Theologica Islandica*, 34-36

⁵¹ Björn Björnsson. *Lúther og íslenskt þjóðlíf*. 141-142

við annan aðila og taka tillit til hans. Hann hafi því talað um hjónabandið sem „skóla trúarinnar“.⁵²

Segir Björn felast í kenningu Lúthers að öll sköpun Guðs sé góð og því sé kynlíf í hjónabandi gott og njóti velþóknunar Guðs.⁵³ Þetta jákvæða viðhorf til sköpunarinnar og þess veraldlega var andstætt kenningum ríkjandi kirkjuyfirvalda á tíma Lúthers. Sambandið við Guð var að hans mati ekki eingöngu takmarkað við andlegan veruleika heldur náði það yfir allan heiminn. Lúther mat því hjónaband og kynlíf af hinu góða og taldi lítið gert úr verðleikum þess sem hluta af Guðs góðu sköpun. Hann hafi talið allar veraldlegar stofnanir og köllun mannsins til verka falla undir valdsvið Guðs, þar var hjónaband og kynlíf innifalið. Syndin fólst ekki í verkum mannsins heldur vantrú hans og í vantrúnni fólst að allur maðurinn í hugsunum sínum og gjörðum, snéri sér frá Guði. Syndarinn var réttlættur fyrir trú sína en ekki athafnir. Sú trú væri virk í kærleika og vísaði út fyrir einstaklinginn inn á svið mannglegra sambanda til að finna sér farveg fyrir tjáningu kærleikans.⁵⁴

Það voru einkum tveir grundvallarþættir í guðfræði Lúthers sem réðu þessari jákvæðu afstöðu hans til kynlífs og hjónabands. Annar var að sköpun Guðs var góð. Sú afstaða tók burt það neikvæða viðhorf sem var ríkjandi til efnislega heimsins og þar með líkamans og hreinsaði hann af þeirri spillingu sem staðhæft hafði verið að hann fæli í sér. Hinn þátturinn var róttækur skilningur hans á eðli syndarinnar. Með því að flytja hugtakið grind frá kynhvötinni og inn á svið viljans hafnaði hann því að kynhvöt væri synd þótt hann hafnaði því ekki að kynlíf væri laust við alla synd. Kynferðislegar langanir voru því almennt séð af hinu góða að mati Lúthers, kynlíf var líffræðileg þörf eins og aðrar grundvallarþarfir líkamans og það þjónaði tilgangi Guðs með sköpuninni og viðhaldi hennar.⁵⁵

Þótt Lúther teldi kynlíf jákvætt var það einnig nátengt synd. Trúin setti manninn í rétt samband við Guð því allur veruleiki hans að kynlífi meðtöldu endurspeglaði það grundvallarsamband. Í vantrú var sjálfshyggja hins vegar ríkjandi yfir öllum persónulegum samböndum og þar voru kynferðissambönd ekki undaskilin. Kynferðislegar langanir sem ekki var hægt að standa gegn eða hemja voru því undir valdi syndarinnar. Taldi Lúther hjónabandið sem samfélagslega og löglega viðurkennd stofnun vera kjörinn vettvangur til að beina þeim löngunum í auk þess sem það væri vettvangur þjónustu mannsins við náunga sinn.⁵⁶

⁵² Björn Björnsson. *Lúther og íslenskt þjóðlíf*. 142-143

⁵³ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 12

⁵⁴ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 14-15

⁵⁵ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 15-17

⁵⁶ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 18

Viðhorf Lúthers var að fólk ætti að ganga frekar ungt í hjónaband því þá væri kynhvöt þess sterkust. Enginn ætti að vera þvingaður til hjónabands gegn vilja sínum. Trúlofun var að hans mati loforð um hjónaband og það loforð var bindandi. Opinber trúlofun var undanfari hjónabandsins og nátengd mikilvægi þess. Hjónaband hófst þó ekki fyrr en við brúðkaupið, kynlíf fyrir hjónavígslu var að hans mati hórdómur og stundaði annar aðilinn kynlíf með þriðja aðila leit hann á það sem framhjáald. Engu máli skipti hvort hjónavígslan var kirkjuleg eða borgaraleg enda byggðist sáluhjálp hjónanna á trú þeirra eða vantrú á orði Guðs.⁵⁷

En hvers vegna var loforð um ævilanga samvist eða hjónaband svo mikilvæg í augum Lúthers? Þar sem hann leit á hjónaband sem skóla trúarinnar taldi hann andlega ríkið einnig hafa hlutverki að gegna innan þess. Guð var alls staðar nálægur og virkur í sínum veraldlega heimi ekki síður en þeim andlega þótt nærvera hans verkaði á mismunandi hátt í ríkjum tveimur. Í andlega ríkinu var maðurinn réttlættur fyrir Guði til eilífs lífs. Sú réttlæting átti sér stað í gegnum orð Guðs í predikuninni. Í veraldlega ríkinu væri maðurinn gæddur líkamlegum styrk og skynsemi sem samverkamaður Guðs. Maðurinn sem hluti af sköpun Guðs væri undir náð hans í andlega ríkinu en undir lögmáli í veraldlega ríkinu. Þar héldi lögmálið uppi skipulagi og reglu. Sannfæring Lúthers var að Guð væri virkur í báðum ríkjum og viðmiðið sem sýndi það væri þjónustan við náungann. Þegar þetta viðmið væri ekki viðurkennt og maðurinn notfærði sér stöðu sína í lífinu, starf sitt eða fjölskylduhagi eingöngu í eigin þágu misnotaði hann stöðuna. Gerði kirkjan hins vegar ráð fyrir að hún hefði lögsögu og ákærvald yfir þeim málum sem tilheyrðu veraldlega ríkinu hefði hún farið út fyrir valdsvið sitt.⁵⁸

Lúther áleit hjónaband vera algengustu köllun mannsins í lífinu og það væri sú köllun sem gerði mestar kröfur til hans um kærleika og náíð persónulegt samband. Það samband krefðist fórnar af hálfu beggja aðila. Hjónaband var því fyrir Lúther samtímis bæði veraldlegt og andlegt. Segir Björn ljóst að Lúther hafi litið á samband hjóna sem sambandið á milli manns og náunga hans. Það væri því náungakærleikurinn sem Lúther hafi fundist vera grundvöllur ævilangs hjónabands.⁵⁹

4.3 Kristin siðfræði sambúðar á grundvelli tveggjríkjakenningar Lúthers

Ljóst er að Lúther hefði hvorki talið trúlofunarsambúðina í rannsókn Björns né óvígða sambúð nútímans jafngilda hjónabandi, hann vildi að brúðkaup færi fram til að hjúskapur teldist fullgildur. Hjónabandið var vettvangur kynlífsins í hans huga. En hann steig að mínu

⁵⁷ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 23-25

⁵⁸ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 30-33

⁵⁹ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 37-38

mati mikilvægt skref til nútímans með því að halda því fram að líkaminn væri góð sköpun Guðs og kynlíf fólks væri af hinu góða. Trúlofun fyrir hjónavígslu var í fullu gildi hér á landi sem undirbúningur undir hjónaband þegar Björn vann rannsókn sína. En hver voru guðfræðileg rök Björns Björnssonar í skrifum hans um trúlofunarsambúð? Er hægt að nota þau til að taka afstöðu til óvígðrar sambúðar nútímans?

Í rannsókn sinni og umfjöllun um trúlofunarsambúðina og félagslega siðfræði hennar með hliðsjón af tveggjaríkjakenningu Lúthers fann Björn tvo mikilvæga nátengda þætti. Sá fyrri var það áberandi hlutverk sem opinberri trúlofun var gefið í myndun hjónabands og fjölskyldu, hinn var félagslegur þáttur kirkjubrúðkaups. Báða þessa þætti taldi hann benda til þeirrar staðreyndar að mikil aðgreining hefði átt sér stað á þessu sviði lífsins milli andlega og veraldlega ríkisins eins og Lúther skilgreindi það. Þegar Björn tengdi trúlofunarfjölskylduna sem hann rannsakaði við sögu trúlofunar á Íslandi komast hann að þeirri niðurstöðu að hún væri stofnun sem bæri uppi mikilvæga þætti til undirbúnings hjónabandinu en ómögulegt væri að setja hana í nokkurt samhengi við kirkjuna eða kristna trú. Trúlofunarfjölskyldan sem hann rannsakaði var að hans mati hrein veraldleg stofnun sem var ekki í lútherskum anda. Hann velti fyrir sér hvernig kirkjan brygðist við þeirri aukningu og mikilvægi sem trúlofunin nyti í samfélaginu. Það væri einmitt spurningin sem tveggjaríkjakenningin setti fram.⁶⁰

Taldi Björn aðgreiningu ríkjanna skilja kirkjuna sem erindreka andlega ríkisins á jörðu frá reglum samfélagsins. Til að gera aðgreininguna ljósari notar hann hugtökin samfélagslegt réttlæti, *iustitia civilis*, og réttlæti Guðs, *iustitia Dei*, en þau notar hann einnig til að tengja saman umfjöllun sína um ríkin tvö. Segir hann ljóst að fyrrnefnda hugtakinu hafi verið leyft að marka sína stefnu með sem minnstri truflun af því síðarnefnda. Með samfélagslegu réttlæti segist hann ekki einungis eiga við borgaralega löggjöf heldur allt regluverk samfélagsins eins og það kemur fram í stofnunum þess, siðum, venjum, siðferði og gildum.⁶¹ Segir hann grundvallarspurningu samfélagssiðfræðinnar falla undir sambandið á milli réttlætis Guðs og réttlætis samfélagsins. Hann hefur leit sína að svörumum í kjarna kristinnar trúar þar sem réttlæti Guðs eins og það birtist í Jesú Kristi er að finna.⁶²

4.4 Guðfræðileg nálgun að samfélagslegum málefnum

Til þess að við áttum okkur á því hvort tveggjaríkjakenningin gagnist okkur segir Björn okkur þurfa að gera okkur grein fyrir mismuninum á samfélagi Lúthers og okkar. Á hans tíma var

⁶⁰ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 185-186

⁶¹ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 186-187

⁶² Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 187-188

alræðisvald Guðs yfir heiminum ekki dregið í efa en síðan þá og fram á okkar tíma þróaðist veraldarvæðing sem geri stöðu okkar frábrugðna hans. Sjálfur vill Björn byrja á þeirri játningu að Jesús sé Kristur (Fl 2.11). Segir hann að með því að játa kristsdóm Jesú séum við að viðurkenna vanmátt okkar og að hann sé leiðtogi okkar.⁶³

Við spyrjum því ekki Guð heldur erum við spurð af honum. Það segir hann gera okkur kleift að fóta okkur í fjölhyggjusamfélagi okkar tíma. Með því að játa að Jesús sé Kristur höfum við skuldbundið okkur til að láta hann leiða okkur. Við þurfum að spyrja Krist til að sjá hvernig hlutirnir eiga að vera. Þegar við spyrjum hvert sé samband trúar okkar og heimsins sé næsta skref því tekið af Kristi. Það leiði okkur að kjarnaatriðum kristinnar trúar, holdtekningunni, krossfestingunni og upprisunni og í framhaldi af því kirkjunni, heiminum og frelsi mannsins til ábyrgðar.⁶⁴

Björn segir holdtekninguna leiða okkur að þeim boðskap að Guð hafi elskað heiminn svo mikið að hann hafi gefið son sinn í þeim tilgangi að frelsa hann. (Jh 3.16, Fl 2.6). Holdtekningin beri einingu Guðs og manns vitni í persónu Jesú Krists sem sé sannur Guð og sannur maður. Þegar það sé ljóst gætum við áttað okkur á víddunum tveimur, annarri guðlegri og hinni veraldlegri. Dietrich Bonhoeffer hafi sagt að Kristur væri samnefnari alls veruleika heimsins.⁶⁵ Sá sem trúir á Jesú Krist sjái að Guð og heimurinn eru eitt. Það sé því ekki unnt að sjá heiminn án Guðs. Þar undir falli allt skipulag samfélaga, fjölskyldur, störf, efnahagur, hugmyndafræði, trú og siðferði. Með þjónshlutverki sínu hafi Jesús tekið breiskleika mannsins með sér á krossinn og vegna hans hafi hann tekið sér stöðu meðal þeirra sem þjáðust.⁶⁶

Með holdtekningunni segir Björn okkur ögrað til að taka okkur stöðu undir krossi Krists því að þar sjái við þann sem beri uppi einingu Guðs og heims, þar sé honum hafnað af þeim sem stjórnir í heiminum. Það sýni best þversögn heimsins. Heimurinn sem Guð skaparinn elskar sker á líflínu sína með því að hafna þeim eina sem kom til að vera ljós hans og líf. Heimurinn sneri baki við Guði og dæmir sjálfan sig til myrkurs, ruglings og hégóma. Undir krossinum birtist synd heimsins og þar vann heimurinn gegn sjálfum sér með því að hafna grundvallartilvist sinni í Jesú sem Kristi. Með því gerði heimurinn sjálfan sig að herra sínum, vegum sínum, sannleika og lífi. Segir Björn krossfestinguna samt ekki leyfa okkur að flokka einstaka menn eða þeirra lífsskoðanir sem þá einu syndugu. Það sé allt mannkyn sem verðskuldi þann dóm sem Jesú tók út á krossinum. Að hann var krossfestur segir Björn sýna

⁶³ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 201, 203

⁶⁴ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 204

⁶⁵ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 205

⁶⁶ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 205-206

okkur að stofnanir og einstaklingar hafi sameinast um að fara eftir sínu synduga eðli og sýna það.⁶⁷

Björn minnir á að sigurboðskapur páskanna færi Kristi allt vald á himni og á jörðu (Mt. 28.18). Segir hann ást Guðs á sköpun sinni hafa orðið til þess að mótsögn heimsins um sjálfan sig hafi verið tekin burt og umsnúið í blessun honum til handa. Þess vegna geti við játað að Guð hafi í Kristi sætt heiminn við sig (2. Kor 15.19). Að Jesús er Kristur sé þess vegna óaðgreinanlegt frá frelsun heimsins. Þegar heimurinn var frelsaður frá sjálfum sér var mótsögn hans yfirunnin. Sá atburður sem færði heiminn aftur á sína réttu braut var verk Guðs frá upphafi til enda og í þeim atburði átti heimurinn engan þátt annan en að berjast á móti. Frelsun heimsins sé einungis hægt að lýsa sem nýrri sköpun, hið gamla hvarf og nýtt varð til (2.Kor 5.17). Kristur er hinn nýi Adam, upphaf nýs mannkyns sem lifi í sinni nýju mennsku í nýrri sköpun. Frá degi upprisunnar hefðum við því þurft að skilja að sá tími sem okkur er úthlutaður undir valdi Krists sé bæði „nú þegar“ og „ekki enn“. Tíminn milli upprisunnar og endurkomu Krists sé einstakur tími þar sem kirkjan og heimurinn eru samferða.⁶⁸

Björn áréttar að kirkjan sem ímynd herradóms Jesú í sögunni beri vitni upprisnum Jesú sem hafi gefið loford um að vera með eign sinni til enda tímans. Það loford hafi hann uppfyllt með því að senda anda sinn yfir samfélag trúaðra hvar sem tveir eða þrír eru saman komnir í hans nafni. Kirkjan er og hefur verið það tæki sem flytur sáttmálann sem gerður var með Kristi til heimsins og í heiminum. Hún hefur það hlutverk að bera ljós í heiminn, er borgin sem stendur á fjalli svo ljósið skíni sem víðast. Það þýði að enn sé myrkur í heiminum sem verði til þess við gleymum bæði krossfestingunni og upprisunni.⁶⁹

Heimurinn breyttist við að verða ný sköpun. Hann varð heill, mótsögn hans um sjálfan sig var yfirunnin með krossdauða og upprisun frelsara hans. Björn segir að eftir því sem við kæmumst betur í skilning um þennan nýja sannleika um heiminn þyrftum við að endurskoða það sem við hefðum áður haldið um samfélagslegar reglur, stöðu og virkni alls skipulags í samfélaginu. Áður sáum við það sem óaðskiljanlegan hluta þess heims sem hafnaði Guði en nú finnum þetta sama skipulag sem óaðskiljanlegan hluta þess heims sem Guð gerði heilan. Það sé skipulag hinnar nýju sköpunar. Skipulag heimsins er ekki lengur hluti af gömlu sköpuninni. Reglur samfélagsins eru nú endurleystar reglur vegna frelsunarinnar. Þær eru samt sem áður enn á veraldlega sviðinu.⁷⁰

⁶⁷ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 206-207

⁶⁸ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 208-209

⁶⁹ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 209-210

⁷⁰ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 210

Vegna alls þessa segir Björn veraldlegri tilvist settar eskatalógískar skorður rétt eins og sú sama tilvist muni eiga sér framhald. Hann spyr á hvern hátt það afmarki tengslin milli *iustitia christiana* og *iustitia civilis*, réttlætis Guðs og réttlætis samfélagsins. Til að svara því leitar hann til Gerhard Ebeling sem tali um *regnum Christi* og *regnum mundi* þ.e. herradóm Krists og heiminn. Ebeling haldi því fram að ekki sé mögulegt að aðskilja *regnum Christi* og *regnum mundi* því *regnum Christi* þurfi að glíma við guðleysi *regnum mundi*. Konungdómur Krists nái yfir allan heiminn og hann láti sig varða allt sem þar er og fer fram.⁷¹

Báðar tegundir *iustitia* vísa þess vegna til beggja ríkjanna, þess guðlega og þess veraldlega að mati Björns. Milli ríkjanna sé edlislæg virkni sem byggir á kristsfræði, frelsunarfræði og eskatalógíu. Sambandið þarna á milli gerir *iustitia civilis* á engan hátt guðlegt eða kristið vegna þess að það er eins og það var áður. *Iustitia civilis* er hið rétta réttlæti heimsins. Heimurinn með sínu réttlæti er undir náð Guðs. Það er þegar reglur þess verða strangar og ósveigjanlegar til dæmis í formi hugmyndafræði sem mótsögn þeirra kemur fram og því dómur þeirra. Jesús Kristur hafi sjálfur verið stöðugt upp á móti strangri hugmyndafræði hvort sem þar áttu í hlut venjur, lög eða trú.⁷²

Þetta samband milli réttlætis Guðs og réttlætis heimsins segir Björn skipta höfuðmáli fyrir kristna félagssiðfræði. Grundvallaratriði sé að það færi okkur óaðskiljanlega, órofa heild og því sé stöðug virkni á milli þessara tveggja tegunda *iustitia*, sérstaklega þar sem hún virðist í óvissu eða þar sem kristni og samfélag mætast. Þar verðum við að halda áfram rétt eins og Jesús bauð lærisveinum sínum að gera þegar hann sendi þá út í heiminn. Þar hefji *iustitia civilis* framrás sína.⁷³

Spurninguna um réttlæti segir Björn ekki snúast um það hvernig náungi okkar hagar sér heldur hvort við séum öðrum náungi. Munurinn á spurningunni um hver sé náungi minn og þess að einhver annar sé náungi meðbræðra sinna snúist um frelsi. Það sé frelsandi kraftur Jesú sem snúist um að komast fyrir sjálfspversögn mannsins og heims hans, frelsa hann frá sjálfelskunni svo hann fylgi fordæmi Jesú sem tók sér stöðu með fátækum og sjúkum. Það frelsi sé frelsi til ábyrgðar svo að við berum umhyggju fyrir öðrum. Hluti af þeirri ábyrgð sé að ekki er hægt að horfa á reglur samfélagsins sem algildar eða endanlegar vegna þess að þá myndu þær setja þátttöku Guðs mörk í tilvist mannsins. Að ást Guðs hafi haft áhrif á reglurnar útskýri hver þau áhrif eru, reglurnar þjóni mannum en ekki maðurinn reglum svo að hann geti verið sannur maður. Sannur maður er sá sem er gefið frelsi til að lifa í ábyrgð gagnvart

⁷¹ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 211-212

⁷² Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 211, 214

⁷³ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 215

Guði og náunga sínum. Þessa staðhæfingu um mennsku mannsins og algera umhyggju hans fyrir bræðrum sínum og systur vill Björn taka og gera að því viðmiði sem kristin siðfræði notar til að horfa á allar reglur samfélansins.⁷⁴ Ábyrgð okkar sé algerlega við meðbróður okkar sem er kallaður til að vera sannur maður í samfélaginu, frjáls maður með ábyrgð gagnvart Guði og náunganum. Því getur spurning okkar í Kristi beinst að öllum trúarbrögðum í öllum samfélögum. Í því felist meginregla kristinnar siðfræði. Með þessarar meginreglu verki skapandi frelsi Jesú Krists vegna þess að við höfum séð hvernig grundvallarviðmiðið um manninn varð til. Frekari spurningar á grundvelli þessa viðmiðs leiði síðan til annarra spurninga sem séu nær ákveðnum atriðum einstakra sviða lífsins. Þær þekkjum við einnig sem meginreglur og undir þær falli hjónabandið. Spurningin í baráttunni við hjónabandið komi fram í grundvallarviðmiði sannrar mennsku mannsins. Meginreglunum sé ætlað að vera skilyrtar, sveigjanlegar og breytilegar. Það sé þegar þær verði óskilyrtar og geri kröfur um algildi sem þær verði sjálfar spurðar á grundvelli játningar okkar að Jesús er Kristur.⁷⁵

Niðurstaða Björns um trúlofun, hjónaband og fjölskyldu í samfélagi okkar er að við verðum að viðurkenna að játning okkar á herradómi Krists eigi samsvörun í öllum kröfum um fullkomnun í hverju því formi sem stofnanir samfélagsins eru. Trú þeirri játningu segir Björn okkur ekki vera tilbúin til að dæma breytingarnar sem eigi sér stað í samsetningu eða skipan fjölskyldunnar aðeins vegna breytinganna sjálfra. Jafn trúföst þeirri sömu játningu þyrftum við vinna með viðmiðið í spurningu okkar um núverandi fjölskylduform og spyrja um breytingar á því, hver stefnan sé, hvaða áhrif starf og efnahagur hafi á fjölskyldugerðina o.þ.h. Viðmið okkar er sönn mennska sem felst í hugtakinu frelsi til að lifa í ábyrgð gagnvart Guði og samborgurum okkar. Í leit okkar að réttlátu samfélagi kalli þetta viðmið óhjákvæmilega fram spurningu um öll fjölskylduform og ekkert þeirra teljist vera fullkomlega réttlætlanlegt vegna kröfunnar sem viðmiðið setur. Það þýði þó ekki að þeim sé öllum hafnað það væri útópískt. Því þurfi að horfa gagnrýnum augum og meta að lokum er eitt formið best til að mæta kröfum viðmiðsins. Hjónaband sé slíkt form. Aðrar fjölskyldugerðir svo sem trúlofunarfjölskylda eða sambúðarfjölskylda standi verr að vígi til kröfunnar um viðmiðið vegna veikara lagaumhverfis. Hann talar um að það sem kirkja ætti fyrst og fremst að ræða væri það sem stuðlaði að velferð og vellíðan manneskjunnar án tillits til hvernig fjölskylduformi hún tilheyrði.⁷⁶

⁷⁴ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 216-217

⁷⁵ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 220-221

⁷⁶ Björn Björnsson. *The Lutheran Doctrine*. 226-228

Björn hóf rannsókn sína í leit að svörum guðfræðinnar við óvígðu sambúðarformi trúlofunarfjölskyldunnar. Hann eins og Lúther er barn síns tíma og því er undirliggjandi í skrifum hans að maðurinn sé syndugur og stöðugt undir náð Guðs vegna syndar sinnar. Því er framsetning hans dálítið í stíl siðapredikunar. Niðurstaða hans um að eitt form sambúðar þ.e. hjónabandið, sé það sambúðarform sem kristin siðfræði eigi að meta best er að mínu mati full þröngsýn enda er endanleg niðurstaða hans sú að kirkjan eigi að vinna að velferð manneskjunnar í þessum heimi án tillits til þess hvernig fjölskyldu hún tilheyrir. Sjálfri finnst mér samtal kirkju og samfélags afar mikilvægt og tel að kirkjan eigi að láta sig varða öll fjölskylduform nútímans með velferð mannsins í heiminum að leiðarljósi. Ég tel því að guðfræðileg rök Björns um kærleika og nánd pars í trúlofunarsambúð einnig gilda um óvígða sambúð nútímans.

5. Kristin siðfræði sambúðar, Adrian Thatcher

Anglikanski guðfræðingurinn og siðfræðingurinn Adrian Thatcher hefur skrifað fjölda bóka um siðfræðileg málefni, einkum fjölskyldunnar. Með hugmyndum sínum um kristna siðfræði óvígðrar sambúðar vill Thatcher setta hjúskaparskilning kristinna kirkjudeilda og hugmyndir samtímans sem í ört vaxandi mæli hafa hafnað kenningum kirkjunnar. Hann færir bæði guðfræðileg og sagnfræðileg rök fyrir nýrri og frjálslýndri kristinni siðfræði náins samlífs og sambúðar fyrir hjónaband og byggir hana á frelsunarkenningu kristninnar (e. the Christian doctrine of salvation) eða því sem kristnir menn skilja sem frelsun. Hann talar um tvær tegundir sambúðar og segir grundvallarmun á þeim. Annars vegar sé sambúð þar sem stefnt er að hjónabandi í framtíðinni eða nánu ævilöngu sambandi og hins vegar sé sambúð þar sem ekki er stefnt að slíku marki. Thatcher lítur á hjónaband sem ferli og heldur því fram að heitbinding eða trúlofun fyrir hjónaband sé okkar kristna arfleifð af upphafi hjónabandsins eða inngöngu í það. Þess vegna telur hann að allar kristnar kirkjudeildir geti hæglega stutt sambúð sem byggist á heitbindingu um náíð framtíðarsamband eða hjónaband bæði á sagnfræðilegum og guðfræðilegum forsendum. Þær gætu sýnt þann stuðning í verki með helgiathöfn. Thatcher vill enn fremur víkka út hefðbundið viðmið kirkjunnar um hjónabandið og færir hann guðfræðileg rök fyrir þeirri útvíkkun. Þannig telur hann að allir kristnir einstaklingar sem ætli að lifa og búa saman í nánu sambandi í framtíðinni hvort sem hjúskapareidurinn er unnin fyrr eða síðar eða jafnvel ekki falli undir hjónabandsskilning kirkjunnar. Þannig geti samkynhneigð pör, fráskilið fólk og ungt fólk sem vill ganga lengra

með samband sitt uppfyllt hjúspakarkröfur kirkjunnar. Hingað til hafi kirkjan viljað horfa framhjá því fólki og jafnvel fordæma það. Í þessum kafla ritgerðarinnar fjalla ég um rök Thatchers fyrir því að óvígð sambúð sé guðfræðilega réttlætunleg og allar kirkjudeildir ættu að geta sætt sig við heitbindingu eða loforð um framtíðarsamband sem hjónaband.

5.1 Sambúð og guðfræði sem frelsar

Thatcher segir það nær samdóma álit allra kristinna kirkjudeilda að sambúð fyrir hjónaband sé röng.⁷⁷ Segja megi að kirkjan hafi eitthvað til síns máls því rannsóknir félagsfræðinga sýni að ekki sé alltaf hægt að gera ráð fyrir að sambúð leiði til hjónabands því nær helmingur para sem búi saman giftist ekki eða geri ekki ráð fyrir að búa saman í framtíðinni. Þótt sambúð hafi töluvert verið rannsökuð hafi áhrif sambúðarslita lítið verið rannsökuð þótt víst sé að þeim fylgi tilfinningalegur sársauki, misskilningur, fjárhagsleg og eignaleg ringulreið og önnur óþægindi.⁷⁸

Thatcher vill horfa á sambúð út frá frelsunarkenningu kristninnar. Þar sé átt við frelsun sem Guð vill að allt fólk öðlist. Samkvæmt kristinni trú elskar Guð okkur á þann hátt að hann vill alltaf það sem er best fyrir okkur. Guð vill að við blómstrum en það er ein af þeim myndlíkingum sem notaðar eru um leyndardóm frelsunarinnar. Þannig felist frelsun í öllu því sem græðir og auðgar mannlegt líf og geri lífið þess virði að lifa því. Samkvæmt því eigi allir að búa við öryggi og heilbriggt líf. En umfram allt felist í frelsunarkenningunni hlutdeild í lífi hins þríeina Guðs þar sem persónur guðdómsins auðgast í kærleikssamfélagi. Með frelsuninni hafi átt sér stað endurreisn á brotnu sambandi milli manna og milli manns og Guðs sem verk Jesú Krists kom til leiðar. Guð vilji því að öll okkar sambönd og sérstaklega nánin sambönd séu í mynd þeirrar uppbyggingar og endurnýjunar sem átti sér stað vegna frelsunarverks Krists. Til að uppfylla frelsunina sem Guð gefur geri hann mönnum kleift að upplifa þetta endurnýjaða samband sem Guð vill fyrir alla hver sem staða þeirra er hvort sem þar eigi í hlut giftir eða ógiftir, gagnkynhneigðir eða samkynhneigðir.⁷⁹

Thatcher segir þessa skoðun sína styrkjast þegar velferð barna sé höfð í huga. Þör í sambúð með börn séu samkvæmt rannsóknnum líklegri til að slíta sambúðinni en þör í hjónabandi og börnum í óhefðbundnum fjölskyldum farnist verr en börnum í hefðbundnum fjölskyldum. Óvígð sambúð á enn fremur að hans mati sinn þátt í aðgreiningu hjónabands og

⁷⁷ Thatcher. 41

⁷⁸ Thatcher. 42

⁷⁹ Thatcher. 42-43

foreldrahlutverks.⁸⁰ Veraldarhyggja til lengri tíma og veikari staða kirkjunnar um allan heim hefur að hans mati veikt hjónabandið. Óvígð sambúð og kristin trú eru þó að hans mati langt í frá ósamrýmanleg. Vaxandi skilningur sé meðal rannsakenda á að lífsmunstur þeirra sem búa saman sé í raun tvenns konar og þessum tveimur tegundum sambúðar verði að gera skýran greinarmun á. Sambúð sem er undirbúningur að hjónabandi sé annars konar en sambúð þar sem er val um hvort þar giftist eða ekki. Thatcher gerir því greinarmun á sambúð þar sem stefnt er að hjónabandi eða sambúð til langframa og sambúð þar sem parið ætlar að sjá til hvort það verður í sambúð eða hjónabandi í framtíðinni. Sambúð þar sem gert er ráð fyrir að fyrir eða síðar verði gengið í hjónaband segir hann hafa nánast sömu eiginleika og hjónaband, þar vinni parið saman og hegði sér eins og hjón, munurinn sem sé á þeirri tegund sambúðar og hjónabandi felist nær eingöngu í forminu.⁸¹

5.2 Heitbinding, upphaf hjónabandsins

Mestan hluta kristinnar sögu hefur heitbinding verið inngangur að hjónabandi að sögn Thatchers, hjónaband hafi lengi hafist með heitbindingarathöfn en ekki brúðkaupi.⁸² Heitbindinguna telur Thatcher upphaf þess ferlis sem hjónabandið er en þeim skilningi hafi kirkjan nú nær algerlega glatað. Að auki hafi hún einnig glatað mikilvægi heitbindingarinnar sem kirkjulegrar athafnar. Endurheimt heitbindingarinnar er því að hans mati brýnt verkefni fyrir kristna kirkju. Með hvarfi hennar hafi tilfinningin fyrir upphafi hjónabandsins í athöfnum og helgihaldi kirkjunnar horfið auk þeirrar samfélagslegu viðurkenningar sem heitbindingin veitti. Þá hafi og sú tilfinning glatast að tímabil heitbindingarinnar sé andlegt og guðfræðilegt þroskaferli í lífi hjóna og að möguleiki á afturköllun hafi enn verið fyrir hendi í þeim tilfellum sem erfiðleikar og ósamrými stöðjuðu að.⁸³

Thatcher furðar sig á því hversu ómeðvituð kirkjan sé um þá löngu hefð sem heitbindingin hafi skipað í undirbúningi hjónabandsins. Skilningur kirkjunnar sé lítill á þeim miklu breytingum sem hafi orðið á kristnu hjónabandi frá upphafi kristni. Ein þeirra breytinga sé brotthvarf heitbindingarinnar. Kirkjunni virðist annt um að halda í hjónabandið en fyrirhöfn hennar sé til lítils því kristin kenning um inngöngu í hjónabandið sé ekki virt og látið sem það hafi ekki annað upphaf en brúðkaupið. Í kenningum vestrænna kirkjudeilda sé því stór eyða

⁸⁰ Thatcher. 43

⁸¹ Thatcher. 36, 45

⁸² Thatcher. Thatcher gerir greinarmun á merkingu orðanna heitbinding (e. betrothal) og trúlofun (e. engagement) en vegna þess að ég tel þennan greinarmun ekki eins afgerandi í íslensku og á ensku rek ég hann ekki hér. 46, 219

⁸³ Thatcher. 46

sem heitbindingin ætti að fylla við byrjun hvers hjónabands, eyða sem kirkjan geri alls ekki ráð fyrir nú. Samt sé augljós tenging milli þessarar eyðu og þess gríðarlega fjölda fólks sem kjósi óvígða sambúð. Kirkjubrúðkaup sé af sjónarhóli sögunnar ekki upphaf hjónabandsins heldur sá tímunktur í lífi hjóna þar sem gert er ráð fyrir að ekki verði aftur snúið. Brúðkaup sé vissulega mikilvæg tímamót til frekari einingar hjónanna en þegar reiknað sé með að einingin hefjist þá veiki það viðleitni kirkjunnar til að tala fyrir hjónabandinu. Það sé bæði skynsamlegt og hagkvæmt fyrir kristna kirkju að halda í mikilvægi hjónabandsins en jafnframt þurfi hún að viðurkenna að sambúð er fyrir marga skref að fyllra og nánari sambandi og því þroskaferli.⁸⁴

Að fólk eigi ekki að stunda kynlíf fyrir hjónaband segir Thatcher vera opinbera kenningu flestra kirkjudeilda jafnvel þótt sú kenning sé nú næstum almennt virt að vettugi og mjög víða alls ekki virt af þeim sem sækja kirkju. Á sama tíma hækki aldur þeirra sem ganga í sitt fyrsta hjónaband. Tímabilið milli kynþroska og giftingar sé nú 15 ár eða jafnvel meira. Þar vitnar Thatcher til Jacks Dominians geðlæknis og stofnanda tenglsamiðstöðvarinnar One plus One í London og höfund margra bóka um nán samskipti fólks. Segir hann Dominican halda því fram að algert skírlífi fólks á þessu tímabili sé ekki raunhæft og kirkjan geti ekki gert þær kröfur til ungs fólks að lifa án kynlífs fyrir hjónaband. Dominican staðhæfi að kirkjan sé í klemmu sem hún verði að horfast í augu við. Kirkjan verður því að mati Thatchers að skipuleggja kenningu sína og það líf sem hún á með skjólstaðingum sínum á þann hátt að hún geti leiðbeint og stutt fólk í raunverulegum aðstæðum þess. Sumar kirkjudeildir séu tilbúnar að viðurkenna að fólk sé á flótta frá hjónabandinu meðal annars vegna þess að hefðbundin framsetning kirkjunnar samþykki og styrki feðraveldislega afstöðu til fjölskyldunnar sem geri konur undirgefnar körlum. Vandí kirkjunnar með hjónabandið ásamt útbreiddum óróleika og gagnrýni á kirkjuna sem stofnunar stafi af arfleifð fortíðarinnar og hamli framþróun.⁸⁵

Thatcher setur því fram hugmyndir um sambúð fyrir hjónaband sem eru byggðar á sögunni en geta tekið burt þá firringu sem er í hjúskaparguðfræði samtímans og endurreist hana með jákvæðri umfjöllun um nærveru Guðs í þeim þroska sem þar öðlist fyrir brúðkaupið.⁸⁶

5.3 Hjúskaparviðmiðið og útvíkkun þess

Allt frá upphafi kristinnar kirkju og fram á síðustu áratugi tuttugustu aldar hefur kynlíf og hjónaband tveggja einstaklinga af gagnstæðu kyni verið það viðmið sem kirkjan hefur gefið

⁸⁴ Thatcher. 47

⁸⁵ Thatcher. 50-51

⁸⁶ Thatcher. 52

sér sem það eina rétta. Thatcher segir kirkjuna hins vegar frá því á áttunda áratug síðustu aldar hafa þurft að glíma við spurninguna um hvort mögulegt sé að breyta því viðmiði. Sú glíma hafi reynst henni mjög erfið. Segir hann mörg trúfélög hafa viðrað þá hugmynd að kirkjan þurfi að auka svigrúmið sem hún gefur því sem hún kallar lögmætt kynlíf. Hún þurfi að viðurkenna kynlífsreynslu þeirra sem ekki eru í hjónabandi að einhleypt fólk lifi kynlífi hvort sem það er gagnkynhneigt eða samkynhneigt. Þau hafi þó fæst náð svo langt að komast frá sinni hefðbundnu kenningu um að kynlíf sé einungis réttlæt看legt í gagnkynhneigðu hjónabandi. Ástæðan sé segla íhaldssamra afla sem vinni gegn öllum breytingum á hefðbundnum kenningum.⁸⁷

Ljóst er að samkynhneigt fólk hefur þurft að heygja harða baráttu við kirkjuna til að fá að njóta þess réttlætis að ganga í hjónaband eins og gagnkynhneigt fólk. Hefur það leitt til þess að hjónabandið hefur orðið ásteytingarsteinn í gjörvallri kristinni kynlífsiðfræði. Minnihluti kristinna manna vill leyfa samkynhneigðum að giftast en Thatcher segir kynhneigð fólks ekki skipta mestu máli í nánnum tengslum heldur siðfræði réttlætis. Honum finnst erfitt að sjá hvernig hjónabönd byggð á jafnrétti og gagnkvæmni geti veikt stöðu þess. Spurningin um hvort hjónaband sé nauðsynlegt fyrir fullkomin nán tengsl sé því flækt inn í aðra umræðu sem snúist um samband samkynhneigðra para og útilokun þeirra frá því að fá samband sitt samþykkt, staðfest, blessað eða vígt. Finnst honum sem sett hafi verið fram falskt val um tvo kosti, hjónaband og þess að velja að ganga í hjónaband. Í þeirri umræðu sjáist mönnum yfir þann kost að finna sveigjanleikann sem hjónabandið gefur. Hann fullyrðir að í kristinni hefð hafi hjónabandið nægilega breiðan og traustan grundvöll til að axla þá ábyrgð að setta trúarlegar og andlegar þarfir fólks sem býr saman í gagnkvæmum kærleika og trausti. Fyrir sambúðarfólk af gagnstæðu kyni telur hann endurupptöku heitbindingarinnar sem upphaf hjónabandsins sterka röksemd að þeirri sátt. Fyrir sambúðarfólk af sama kyni segir hann guðfræðileg rök fólgin í kristnum kenningum um kærleika, gagnkvæmni og jöfnuð. Thatcher telur að hvoru tveggja geti fallið inn í kristna hjónabandshefð sem sé ekki á einn veg heldur breytileg.⁸⁸

Til að auka skilning okkar frekar á útvíkkun viðmiða hjónabandsins styðst Thatcher við skilgreiningu Joseph Monti á viðmiði (e. norm) og ófrávíkjanlegri reglu (e. rule). Munurinn á viðmiði og ófrávíkjanlegri reglu sé sá að það fyrr nefnda er sveigjanlegt en það síðar nefnda ekki. Monti haldi því fram að það sem valdi fullyrðingum um að hjónaband sé eina sambandið þar sem kynlíf er leyfileg sé að viðmiði og ófrávíkjanlegri reglu sé ruglað saman.

⁸⁷ Thatcher. 53

⁸⁸ Thatcher. 54-55

Viðmið séu fjær siðferðislegu lífi en ófrávíkjanlegar reglur, þær síðarnefndu virki frekar í heimilislífi og nánnum samskiptum. Það sé mikill galli á umræðum trúfélaga um kynlíf að aðgreiningin milli viðmiða og ófrávíkjanlegra reglna sé nánast horfin. Þegar viðmiði og ófrávíkjanlegri reglu sé ruglað saman verði gagnrýnin endurspeglun á siðferði ruglingsleg og skrýtin. Dæmi um slíkan rugling sé t.d. þegar sagt er að eigi „alltaf að segja sannleikann“. Það sé viðmið en svo djúpt að það hjálpi til við að móta persónuleika og efla siðferðisleg gæði. Sé þetta viðmið hins vegar gert að ófrávíkjanlegri reglu í hegðun fólks í öllum kringumstæðum verði það skrýtið. Ástæða þess að aðgreiningin á viðmiði og ófrávíkjanlegri reglu sé nánast horfin stafi af því að bókstaflegur skilningur á siðferðilegum viðmiðum sé svo upphafinn í nútímanum að erfitt sé að vinna gegn því að þau séu talin til ófrávíkjanlegra reglna. Hjónabandið sé viðmið en ekki ófrávíkjanleg regla. Með því að halda því fram að viðmiðið „hjónaband gagnkynhneigðra“ sé ófrávíkjanleg hegðunarregla í öllum aðstæðum geri trúfélög þau mistök að rugla saman siðfræðilegu viðmiði og siðferðislegri reglu. Viðmið er því samkvæmt kenningum Montis nægilega sveigjanlegt til að stundum megi breyta því sem er hefðbundið, því sem það hefur falið í sér eða útilokað. Vonar Thatcher að þessi skilgreining hjálpi til við að miðla málum milli þeirra kristnu sem sjá hjónaband sem ófrávíkjanlega reglu og þeirra sem hafna því.⁸⁹

Líklega hefur Thatcher rétt fyrir sér þegar hann segir flestar kirkjudeildir vera flöktandi í afstöðu sinni um hvort eigi að einskorða kynlíf við hjónaband.⁹⁰ Lausn Montis er að litið sé á hjónabandið og kynlíf hjóna sem viðmið en ekki ófrávíkjanlega reglu. Kynlíf þar sem búa saman hvort heldur þau eru gagnkynhneigð eða samkynhneigð eigi því rétt á sér þar sem viðmiðið sé sveigjanlegt. Sé ætlun parsins að eyða ævinni saman og það hafi unnið hvort öðru heit um það segir Thatcher sambúð þess falla undir hjónabandið. Þá getur kynlíf parsins fyrir hjónavígsluna verið hvort heldur sem er viðmið eða ófrávíkjanleg regla því sambúð þar sem heitbinding hefur átt sér stað sé upphaf hjónabandsins og því hluti þess. Þessa lausn nefnir Thatcher heitbindingarlausnina (e. the betrothal solution). Hag þeirrar lausnar telur hann vera að tryggð er haldið við kenningar hefðarinnar og jafnframt sé krafa samtímans um óvígða sambúð tekin alvarlega. Nú þegar segir Thatcher örla á undirtektum við þessa lausn innan kapólsku kirkjunnar þótt málsvarar hennar séu enn á jaðrinum með skrif sín.⁹¹

⁸⁹ Thatcher. 58-60

⁹⁰ Thatcher. 61

⁹¹ Thatcher. 61-62

5.4 Heitbindingin, helgun, samþykki og uppfylling

Thatcher vill endurvekja heitbindinguna og mat hans er að ótvíræður ávinningur sé af því bæði fyrir kirkjuna, sambúðarfólk og samfélagið. Þar með myndist nýr grundvöllur fyrir kirkjuna til að ná til þúsunda para í sambúð sem lifa í opinberri andstöðu við kenningar hennar. Aðdragandi og undirbúningur hjónabandsins myndi auk þess öðlast nýjan sess innan kirkjunnar. Einnig yrði viðhorfsbreyting innan safnaðanna um sambúð og kynlíf fyrir hjónaband og andstaðan við óvígða sambúð hverfa. Þýðing hjónabandsins sem sambands til langs tíma myndi einnig nást betur fram í helgihaldi kirkjunnar. Síðast og ekki síst myndi guðfræði hjónabandsins sem vaxtar- og þroskaferli pars gagnvart hvort öðru og Guði eflast og styrkjast.⁹²

Sú lausn að heitbindingin verði upphaf hjónabandsins er að áliti Thatchers á margan hátt hjálplegt innlegg í þá umræðu sem hafi átt sér stað undanfarið um stöðu sambúðarfólks í kristinni kirkju. Til að mynda hafi ensk-evangelískir guðfræðingar átt erfitt með að finna biblíulegan grundvöll fyrir sambúð áður en gengið er í hjónaband. Í þeirri umræðu sem mikið hafi snúist um sambúð og hjónaband samkynhneigðra tali Eugene Rogers til að mynda um að gagnkynhneigðir hafi verið svo slæmir gæslumenn mjög ríkulegrar guðfræði hjónabandsins að nær allt innan hennar bíði þess að finnast og vera sett fram. Rogers hafi sett fram hugmynd sem hann tekur úr guðfræði hefðarinnar um einlífi annars vegar og sakramentisskilningi hjónabandsins hins vegar, að hjónaband sé sjálfsafneitun vegna samfélags hjónanna. Þessu tvennu gefi hann jafnt vægi sem leið til helgunar.⁹³

Hjónaband líkt og einlífi krefst því að mati Rogers sjálfsafneitunar sem leiðir til helgunnar. Það sé afsal kynlífs með öðrum en maka sínum og það frelsi viðkomandi vegna tryggðar við makann. Kirkjan geti því boðið hjónabandið sem leið helgunar sem frelsar hjónin vegna ástar þeirra á hvoru öðru.⁹⁴ Thatcher byggir á Rogers þegar hann telur að megi víkka hjúskaparviðmiðið út til óvígðrar sambúðar með heitbindingarlausninni og að heitbinding sé þá sem hluti af hjónabandinu leið til helgunar. Það sem ráði niðurstöðunni sé hvort hjónaband ráðist af brúðkaupinu eða hjúskaparferlinu sem hefjist fyrir brúðkaupið. Eðli hjónabands sé ferli og þótt opinberir aðilar eins og lögfræðingar og skattayfirvöld þurfi nákvæma dagsetningu til að ákvarða hjónaband þá krefjist guðfræði eða trú þess ekki.⁹⁵

⁹² Thatcher. 72

⁹³ Thatcher. 214-215

⁹⁴ Thatcher. 215

⁹⁵ Thatcher. 216,

Til að færa frekari rök fyrir þeirri skoðun sinni að hjónaband hefjist við heitbindingu fjallar Thatcher um hvernig gengið var inn í hjónabandið og hvað gerði það gilt. Kirkjan hélt fram mikilvægi samþykkis beggja aðila til lífstíðarsamvista og aðgangs að líkama hvors annars til getnaðar. Var þetta hvoru tveggja almennt talið svar við spurnigunni um upphaf og gildi hjónabandsins allt fram á tuttugustu öld. Það sem nú teljist vera grundvöllur hjónabands hafi hins vegar ekki verið nefnt á nafn nefnilega mikilvægi gæða sambandsins. Það var þó ekki undanskilið því eining líkama hjónanna var einnig talin fela í sér einingu huga þeirra og hjartna. Það var eitt aðalmarkmið hjúskaparins og gaf honum trúverðugleika. Ofangreint gefur Thatcher tilefni til að gefa samþykki hjónaefnanna nýjan trúverðugleika.⁹⁶

Samþykkið um lífstíðarsamvist verður að mati Thatchers afgerandi þáttur í sambandinu og hefur úrslitaáhrif hvort sem um heitbindingu eða óvígða sambúð er að ræða. Það samþykki getur kirkjan styrkt með helgiathöfn heitbindingarinnar. Slíkt samþykki gerir sambúð eða heitbindingu að fyrsta stigi hjónabandsins því að í því felist loforð um sameiginlegt líf til frambúðar. Thatcher er þó þeirrar skoðunar að fólk eigi ekki að byrja að stunda kynlíf fyrr en það er tilbúið að axla ábyrgð sem foreldrar. Hans rök fyrir því eru að þótt getnaðarvarnir nútímans hindri þungun í flestum tilfellum geti þær brugðist. Kynmök ættu því ekki að eiga sér stað nema parið hyggist eyða ævinni saman. Að kynlíf sé stundað innan hjúskapar segir hann vera hefðbundna kristna kynlífssiðfræði. Að viðurkenna að fólk stundi kynlíf áður en gengið er upp að altarinu brjóti því ekki í bága við kristna hjúskaparhefð ef heitbinding eða sambúð með það að markmiði að endast allt lífið er viðurkennd sem fyrsta stig hjúskaparferlisins. Samþykki beggja um sameiginlega framtíð hafi þar afgerandi áhrif en ekki fyrstu kynmök.⁹⁷

5.5 Biblíulegur grundvöllur heitbindingar

Ein af röksemdum Thatchers fyrir því að allar kirkjudeildir geti fundið heitbindingunni biblíulegan grundvöll og víkkað hjúskaparviðmiðið út er að líkja megi kristnu lífi við heitbindingu. Sé heitbindingin ekki til staðar í kirkjunni hindri það sjálfsskilning hennar. Kirkjan sem brúður Krists (Ef 5.25) vinni að því í nútíðinni að vera reiðubúin til að mæta brúðguma sínum Kristi til uppfyllingar á sambandinu í framtíðinni. Þannig sé heitbindingin lykill að sjálfsþekkingu kirkjunnar sem upplifi sig í tímabundinni stöðu. Brúðguminn Kristur hefur heitið henni því að dauði hans sé fórnardauði fyrir hana og hún tekur á móti því heiti (Ef 5.25). Hún hefur einnig í gegnum samfélag fólks Guðs lýst yfir ást sinni á honum. Reynolds

⁹⁶ Thatcher. 220-222

⁹⁷ Thatcher. 229

brúðgumans Krists, tryggir himneska uppfyllingu þess heits og einingu hans við kirkjuna (Ef 5.32). Grundvöllur vonarinnar í hjónabandsguðfræði Efesusbréfsins liggja þannig í lífi og dauða Krists sem sjálfsgjöf Guðs í fyrirheiti um frelsandi kærleika sem hefur áhrif í nútíðinni en er enn ekki uppfyllt. Kirkjan upplifir sig í millibilsástandi, hún er en ekki enn. Hún bíði uppfyllingar heitsins rétt eins og heitbindingin er biðtími eftir brúðkaupinu. Thatcher telur að fyrir þessa „er en ekki enn“ stöðu kirkjunnar sé ekkert tákni betra en heitbindingin. Ritningin noti heitbindinguna sem tákni þessarar stöðu en því tákni hafi kirkjan leyft að fölna og deyja.⁹⁸

Segir Thatcher Jesús staðfesta þá fornu hugmynd að hjúskapur felist í því að hjón verði eitt hold (1.M 2.24, Mk 10.8). Sú kenning hafi jafnan verið notuð um sambandið milli Krists og kirkjunnar. Thatcher segir þá hugmynd vera myndlíkingu fyrir kristið hjónaband hún þoli vel að karllæg forsenda hennar sé fjarlægð. Kirkjan sem líkami Krists feli í sér hugmyndina um eitt hold. Samkvæmt því sé því haldið fram að með því að elska maka sinn elski sérhver sjálfan sig. Enginn hati sinn eigin líkama og fari illa með hann heldur annist hann líkamann og næri. Þannig elski Kristur kirkjuna því hún sé líkami hans (Ef 5. 29-30). Eðli hjónabands sé þannig í raun guðfræðilegt en ekki lögfræðilegt. Þar gildi á milli makanna sú sama fórnfýsi og Kristur sýndi kirkju sinni. Það þurfi þó ekki að þýða að hjónaband megi ekki ógilda. Forsendur geti brostið þótt samþykki hafi vissulega verið gefið og kynlíf stundað en sambandið að öðru leyti ekki náð að uppfylla gefin fyrirheit. Uppfyllingin um einn líkama dugi ekki ein og sér heldur verði einn hugur og ein sál að fylgja með. Sé fyrirheitið um einn hug og eina sál ekki uppfyllt sé uppfyllingin gölluð og forsendur hjónabandsins ekki lengur þær sem samþykktar voru.⁹⁹

Þótt samband manna bregðist bregst samband Krists og kirkjunnar ekki. Því segir Thatcher að samband sem þroskist til uppfyllingar samþykkisins sé eins og það samband sem Kristur á við kirkjuna og kirkjan við hann. Í framhaldi af því veltir hann fyrir sér tengslum þrenningarinnar og tengir þau við þá uppfyllingu sambandsins að barn fæðist og parið verður foreldrar þar sem þriðja persónan er komin í sambandið. Hann líkir sambandi persóna guðdómsins sem er jöfnuður þótt þær séu ekki eins, við samband foreldra og barns. Í báðum tilvikum er sérhver persónanna það sem hún er vegna sambandsins við hinar persónurnar tvær. Eins og Guð er einn eru foreldrar og barn þeirra eitt. Samfélag foreldra og barns þeirra er því sams konar samfélag og býr í guðdómnum. Samband persóna guðdómsins er kærleikssamband og það sama gildi um samband foreldra og barns. Mannlega sambandið

⁹⁸ Thatcher. 219-220

⁹⁹ Thatcher. 130-132

þrífst ekki nema þar ríki gagnkvæmni og jöfnuður og stefnt sé markvisst að því að svo verði. Loforð um það felist í heitbindingunni.¹⁰⁰

Mér finnst ekki erfitt að taka undir sjónarmið Thatchers um að útvíkka viðmið hjónabandsins með því að taka heitbindinguna upp aftur og gera þannig sambúð fyrir hjónaband gilda bæði innan kirkjunnar og úti í samfélaginu. Verði heitbinding viðurkennd innan kirkjunnar sem upphaf þess ferlis og þroska sem hjónaband hlýtur að vera ætti ekkert að vera því til fyrirstöðu að þar í óvígðri sambúð sem hefur gefið hvort öðru loforð um framtíðarsamband fái stöðu sína metna að verðleikum bæði innan kirkju og utan. Heitbindingin felur í sér útvíkkun á viðmiði hjónabandsins. Thatcher vill að kirkjan taki aftur upp heitbindingu og viðurkenni þannig að sambúð tveggja einstaklinga sem stefni að framtíðarsambandi sé í raun upphaf hjónabandsins og því hluti þess. Fyrir því færir hann að mínu mati góð rök bæði guðfræðileg og sagnfræðileg sem flestar ef ekki allar kirkjudeildir ættu að geta sætt sig við. Sá skilningur myndi auk þess stækka lögsögu kirkjunnar og í stað þess að hún hafi nú ekkert að segja við sambúðarfólk hefur hún í raun mikinn boðskap og blessun fyrir það fram að færa.

6. Niðurstöður og samantekt

Mikil aukning óvígðra sambúða í okkar kristna vestræna heimshluta hafa vakið upp spurningar um félagslega, lögfræðilega og guðfræðilega stöðu þeirra sem búa í óvígðri sambúð. Álit lýð- og félagsfræðinga er að almennt sé staða pars eða fjölskyldu sem byggir á óvígðri sambúð veikari en staða pars eða fjölskyldu þar sem hjónaband er grundvöllur sambúðar. Meðal þeirra eru skiptar skoðanir um áhrif og afleiðingar óvígðrar sambúðar á manneskjuna og samfélag hennar. Mér finnast athyglisverð sú skoðun þeirra Lynette F. Hoelter og Dawn E. Stauffer að óvígð sambúð hafi ekki endilega neikvæð áhrif á velferð einstaklinga og fjölskyldna. Óvígð sambúð hafi tíðkast um aldir og ástæðulaust sé að líta á hana eða fjölskyldu hennar sem annars flokks eða ófullkomnari en annars konar fjölskyldur. Það gefi þó auga leið að slíkt samband sé brothættara en samband hjóna og fjölskyldu þeirra. Segja þau fólk leita í það sambúðarform sem komi því best, það sé háð menningarlegum og stjórnarfarslegum aðstæðum hvernig sambúðarform það velji að búa við. Þau telja óvígða sambúð ekki vera ógn við hjónabandið því margir líti á hana sem hjónaband og þeim sem hafi þá skoðun fari fjölgandi.

¹⁰⁰ Thatcher. 232

Óvígð sambúð hefur víða öðlast lagalegt gildi og lög um hana hafa því tekið á sig einhverja mynd með hag viðkomandi einstaklinga að leiðarljósi. Í íslenska lagaumhverfinu eru þau að mínu mati enn allt of dreifð og erfitt að átta sig á þeim. Því fyndist mér til heilla að samræma lög um óvígða sambúð í einn lagaflokk sem hefði að geyma öll lög um óvígða sambúð rétt eins og hjúskaparlögin eru nú.

Vitað er að kristin saga óvígðrar sambúðar er löng þótt skrifaðar heimildir um hana séu takmarkaðar. Heitbinding fyrir giftingu er samkvæmt Adrian Thatcher arfleifð kristninnar úr gyðingdómi og sú leið sem kristið fólk notaði um aldir sem inngang hjónabandsins. Á Íslandi voru festar sá inngangur þar til siðbreytingin breytti áherslunum og stofnaði trúlofunina í svipuðum tilgangi. Trúlofun var auglýsingalega upphaf hjúskaparferlisins á Íslandi er Björn Björnsson gerði rannsókn sína á seinni hluta sjöunda ártugs síðustu aldar.

Rannsókn Björns á trúlofun í ljósi tveggjaríkjakenningar Lúthers leiddi í ljós að það er ekki á verksviði kirkjunnar að ráða yfir sambandi fólks í þessum efnum, hennar hlutverk er að boða kenningu Krists og leggja sig fram um að hlúa að velferð og vellíðan manneskjunnar í þessum heimi. Því á hún hvorki né má útiloka neinn úr því samfélagi sem hún hverfist um, hún á alltaf að hugsa um og vinna að því að þjóna manneskjunni í anda Jesú Krists og frelsunarverks hans.

Adrian Thatcher er á sama máli og Björn þegar hann horfir á óvígða samúð út frá frelsunarkenningu kristninnar, kirkjan á að vinna að því að manneskjan blómstri í lífinu hér og nú. Hann gengur lengra en Björn því hann bendir á ýmsar leiðir sem allar kristnar kirkjudeildir geta farið til að uppfylla það hlutverk sitt. Hann segir hjónabandsviðmiðið sveigjanlegt og nefnir heitbindinguna sem lausn og vill gera hana að hluta hjónabandsins. Víða í kristnum heimi hefst hjónaband við brúðkaupið en ekki fyrr eins og heitbindingin gefur tilefni til. Til að sætta allar kirkjudeildir færir hann að mínu mati vönduð og trúverðug rök fyrir því að kirkjan taki upp heitbindingu og víkki þannig út hjúskaparskilning sinn. Hans mat er að kirkjan geti skerpt á þeim skilningi með því að bjóða fólki upp á helgiathöfn við upphaf heitbindingarinnar.

Þessi samantekt er sú ályktun sem ég dreg af heimildum mínum og hún er jafnframt niðurstaða mín af rannsókninni minni. Ég tel mig hafa fengið svör við þeim spurningum sem ég lagði af stað með í upphafi ritgerðarinnar um óvígða sambúð í ljósi guðfræðinnar.

Heimildsskrá

- Ármann Snævarr. 2008. *Hjúskapar og sambúðarréttur*. Reykjavík: Bókaútgáfan Codex.
- Björn Björnsson. 1971. *The Lutheran Doctrine of Marriage in Modern Icelandic Society*. Oslo: Universitetsforlaget. Reykjavík: Almenna Bókafélagið.
- Björn Björnsson. 1978. „Trúlofunarsambúð og Samfélagsleg áhrif hennar“. Í Björn Björnsson *Félagsleg siðfræði. Ritgerðir*. Reykjavík.
- Björn Björnsson. 1987. „Um hjúskaparmál í lútherskum sið“. Í Gunnar Kristjánsson og Hreinn Hákonarson (Ritstj.). *Lúther og íslenskt þjóðlíf*. Reykjavík: Skálholtsútgáfan.
- Björn Björnsson. 1988. „Hjónabandið og fjölskyldan“. Í Jónas Gíslason (Ritstj.). *Ritröð Guðfræðistofnunar 1. Studia Theologica Islandica*. Reykjavík: Háskóli Íslands.
- Hoelter, Lynette F. og Stauffer, Dawn E. 2002. „What Does it Mean to Be “Just Living Together“ in the New Millennium? An Overview“. Í Alan Booth og Ann C Crouter (Ritstj.). *Just Living Together. Implications of Cohabitation on Families, Children, and Social Policy*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kierman, Kathleen. 2002. “Cohabitation in Western Europe: Trends, Issues, and Implications“. Í Alan Booth og Ann C Crouter (Ritstj.). *Just Living Together. Implications of Cohabitation on Families, Children, and Social Policy*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Sigrún Júlíusdóttir. 2001. *Fjölskyldur við aldahvörf. Nán tengsl og uppeldisskilyrði barna*. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Smock, Pamela J. og Gupta, Sanjiv. 2002. “Cohabitation in Contemporary North America“. Í Alan Booth og Ann C Crouter (Ritstj.). *Just Living Together. Implications of Cohabitation on Families, Children, and Social Policy*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Þorvaldur Kristinsson. 2003. “Samkynhneigð og löggjöf á Íslandi“. Í Rannveig Traustadóttir og Þorvaldur Kristinsson (Ritstj.). *Samkynhneigðir og fjölskyldulíf*. Reykjavík: Háskólaútgáfan.

Netheimildir

<http://www.althingi.is/alttext/stjt/2010.065.html>. Lög nr. 65. 22. júní 2010.